

บทที่ 5

ช่วงที่สาม สตรีไทยยุครัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเท่าเทียมกัน (พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517)

ในช่วงที่สาม สตรีไทยยุครัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเท่าเทียมกัน (พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517) อยู่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-พ.ศ.2477) พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (พ.ศ.2477-พ.ศ.2489) และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน) อยู่ในช่วงหลังจากประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ.2475 รัฐธรรมนูญได้กำหนดว่า หญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ ในปีพ.ศ.2499 เริ่มมีแนวคิดในการปฏิรูประบบบริหารการอุดมศึกษา ในปีพ.ศ.2502 มีการจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ และรัฐบาลมีนโยบายขยายการศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาค สตรีได้รับการศึกษาและมีบทบาทมากขึ้น และในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) มีการบรรจุประเด็นสตรีเป็นครั้งแรก ในช่วงที่สามนี้มีรายละเอียด คือ 5.1 บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ประกอบด้วย 5.1.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาวะเศรษฐกิจ 5.1.2 ด้านสังคม ได้แก่ อิทธิพลของชาวต่างประเทศ การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โครงสร้างประชากร โครงสร้างของครอบครัว ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษาและบทบาทของสตรีในสังคมไทย 5.1.3 ด้านการเมืองและการบริหาร ได้แก่ รัฐธรรมนูญ ระบบการปกครองและนโยบายของรัฐ 5.1.4 ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ 5.1.5 ด้านการศึกษา 5.2 บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ประกอบด้วย 5.2.1 ด้านผู้เรียน ได้แก่ บทบาทด้านการเรียน บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและบทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก 5.2.2 ด้านผู้สอน ได้แก่ บทบาทด้านวิชาการและบทบาทด้านสังคม 5.2.3 ด้านผู้บริหาร ได้แก่ บทบาทด้านการบริหารจัดการและ 5.3 สรุปและวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

5.1 บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517

5.1.1 ด้านเศรษฐกิจ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะพ.ศ.2475– พ.ศ.2517 ผู้วิจัยสรุปความสำคัญที่เกี่ยวข้องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 ได้ดังนี้คือ

ประเทศไทยก่อนพ.ศ.2503 ยังไม่มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพัฒนาประเทศดำเนินไปตามพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ในแต่ละรัชกาลและคณะกรรมการ

ปกครองประเทศในแต่ละยุคสมัย หลังจากพ.ศ.2503 เศรษฐกิจไทยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมจากการสำรวจสำมะโนประชากรในพ.ศ. 2472 พบว่า ประชากรร้อยละ 83 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 70 ของมูลค่าการส่งออกมาจากการส่งออก ข้าว ข้าวจึงเป็นสินค้าหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ เพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจจึงได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแผน 5 ปี สำหรับการใช้เป็นแนวการพัฒนาประเทศ ซึ่งร่างโดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2514) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วโดยการนำเข้าวัตถุดิบเข้ามาผลิตในประเทศ ขยายการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ผลของแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 ดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม ภาคเอกชนได้รับการกระตุ้นให้มาลงทุน โดยมีสิ่งจูงใจทางการค้าและนโยบายเศรษฐกิจการค้าเสรี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 ไม่มีนโยบายใดๆเกี่ยวกับสตรีเลย ไม่ได้มีการกล่าวถึงบทบาททางเศรษฐกิจและทางสังคมของแรงงานสตรี ไม่ว่าจะเป็นมูลค่าการผลิตที่ใช้แรงงานสตรี ซึ่งส่งผลต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนสถานภาพที่ด้อยหลังของสตรีเมื่อเทียบกับผู้ชาย ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ.2512 สัดส่วนแรงงานผู้หญิงในภาคการผลิตสูงกว่าผู้ชาย คือร้อยละ 99.90 และ 99.65 ตามลำดับ (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518: 177) ในด้านการประกอบอาชีพของสตรีในปีพ.ศ.2497 และ พ.ศ.2512 ปรากฏว่า แรงงานสตรีในภาคเกษตรมีจำนวนลดลง จากร้อยละ 92.7 ในปีพ.ศ.2497 เหลือร้อยละ 82 ในปีพ.ศ.2512 แต่จำนวนแรงงานสตรีไปเพิ่มขึ้นในภาคหัตถอุตสาหกรรม การค้าและภาคบริการ ภาคหัตถอุตสาหกรรมเพิ่มจากร้อยละ 3.7 ในปีพ.ศ.2497 เป็นร้อยละ 7.8 ในปีพ.ศ.2512 และภาคบริการจากร้อยละ 1.6 เป็นร้อยละ 6.0 ของช่วงเวลาเดียวกัน (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518: 178)แนวโน้มดังกล่าวมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 6 แม้ว่าจะมีจำนวนแรงงานสตรีเข้าสู่อุตสาหกรรมมากขึ้น แต่สตรีกลับมีสถานภาพการทำงานที่ต่ำลงจากตัวเลขของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า แรงงานสตรีส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518: 180)

ผู้ชายมีโอกาสได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเงินเดือนมากกว่าผู้หญิง ตามระเบียบข้าราชการพลเรือนปีพ.ศ. 2497 ข้อ 46 ได้ให้อำนาจกระทรวงในการพิจารณาตำแหน่งที่เหมาะสมกับข้าราชการผู้หญิง ผลปรากฏว่าผู้หญิงถูกห้ามไม่ให้เป็นปลัดอำเภอ และผู้ตรวจราชการจังหวัด และ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อมากฎกระทรวงดังกล่าวเพิ่งได้รับการยกเลิกไป (วิมลศิริ ชำนาญเวช, 2537: 5-10) และในระเบียบข้าราชการพลเรือนข้อที่ 42 ห้ามไม่ให้ผู้หญิงเป็นผู้พิพากษา และระเบียบนี้ต่อมาได้รับการยกเลิกไปในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ในปีพ.ศ.2518 และในกฎหมายการปกครองส่วนท้องถิ่น ปีพ.ศ.2457 มาตรา 12 กำหนดว่าผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นชายเท่านั้น และได้รับการยกเลิกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ในปีพ.ศ.2525 (วิจิต มัณฑราภรณ์ 2528: 44-45)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก เนื่องจากเกิดวิกฤตน้ำมัน สถานการณ์นี้ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาค และเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ความผันผวนทางเศรษฐกิจของโลก และความไม่มั่นคงในประเทศอันเนื่องมาจากภัยลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศใหม่ โดยการปรับเปลี่ยนเป็นนโยบายที่มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ได้มีการบรรจุประเด็นสตรีเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เนื่องจากผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายของนโยบายวางแผนครอบครัว เพราะผู้หญิงเกี่ยวข้องโดยตรงกับนโยบายเรื่องสุขภาพ เด็ก และการคุ้มครองแรงงาน สาเหตุการที่กำหนดให้ผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายในแผนเนื่องจากภาวะการถดถอยของเศรษฐกิจโลก ทำให้ผู้หญิงต้องอพยพแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง ซึ่งแม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 จะได้มีการนำเสนอถึงปัญหาการย้ายถิ่นของสตรีก็ตาม แต่ก็มิได้มีมาตรการพิเศษใดๆที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว

สรุปได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 3 แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอาจมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน โดยมีการพัฒนาเป็นไปตามที่กำหนด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ แต่บทบาทของสตรีในสังคมไทยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายก็ยังอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านการเมืองการบริหาร กฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา

สถานะเศรษฐกิจ

สถานะเศรษฐกิจในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตย เป็นช่วงที่สถานะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ประเทศไทยไม่ได้รับความกระทบกระเทือนนัก เนื่องจากประเทศไทยมีอาหารอุดมสมบูรณ์ ดังข้อความปรากฏในรายงานการสำรวจโรคกิจตามชนบทสยาม พ.ศ.2477(เฮมส์ เอ็ม แอนดรูส์, 2480: 1)

“...ประเทศสยามทุกวันนี้ อยู่ในเงื้อมมือเศรษฐกิจของโลกอันตกต่ำทั่วไป เป็นผลแรงร้ายแก่ไพศาล ไปทุกทิศทุกทางอย่างไม่เคยปรากฏในกาลก่อน เนื่องด้วยความมั่งคั่งแห่ง

โภชนาหารอันมีเจือจาน โดยธรรมชาติและความอบอุ่นแห่งอากาศ พระราชาอาณาจักร
สยามจึงมิได้รู้สึกความกระทบกระเทือนจากผลร้ายของการตกต่ำเท่าใดนัก...”

สภาวะเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก สินค้า
ส่งออกที่สำคัญคือ ข้าว ไม้สัก ติบูกและยางพารา มีอุตสาหกรรมการผลิตอยู่บ้างไม่มากนัก นโยบาย
การพัฒนาประเทศจึงเปลี่ยนมาเน้นการส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมแทนการนำเข้า(ลิขิต ชีรเวทิน
, 2535; 32) ลักษณะเด่นของสภาวะเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่เน้นการส่งเสริมการลงทุน
อุตสาหกรรมนั้น โดยการให้สิ่งจูงใจยกเว้นภาษีหลายชนิดแก่ต่างชาติที่เข้ามาลงทุน และส่งเสริมการ
ลงทุนด้วยวิธีต่างๆสำหรับนักลงทุนภายในประเทศ

5.1.2 ด้านสังคม

อิทธิพลของชาวต่างประเทศ

อิทธิพลของชาวต่างประเทศในระยะพ.ศ.2475- พ.ศ.2517 สืบเนื่องมาจากภายหลัง
สงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจ และเป็นผู้นำในค่ายทุนนิยม
ประกอบด้วยความกังวลที่จีนอยู่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์และการประสบปัญหาภาวะ
เศรษฐกิจตกต่ำในช่วงพ.ศ. 2470-2475 ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องวางแผนระยะยาวเพื่อสร้างความ
มั่นคงให้กับระบบทุนนิยม ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวที่มีความมั่นคงทางการเมืองในดินแดน
แถบเอเชียแปซิฟิก ประเทศไทยจึงกลายเป็นตลาดและแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา
ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงถือโอกาสที่ประเทศไทยถูกบีบบังคับจากญี่ปุ่นและอังกฤษ จึงเข้ามาเกี่ยวข้อง
ช่วยเหลือ รวมทั้งแทรกแซงทางอุดมการณ์และวิชาการ การเข้ามาของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย
จึงส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของไทยอย่างมาก การเกิดชนชั้นใหม่พร้อมกับความ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเติบโตของชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนกลุ่มต่างๆทำ
ให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ๆขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ การเพิ่มจำนวนประชากรกว่า10ล้านคน
ภายในระยะเวลา 10ปี ประกอบกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเน้นอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทำให้เกิด
ปัญหาชุมชนจากการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่เมือง รวมทั้งการเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ เพราะความเจริญ
และความจำเป็นทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังเกิดชนชั้นกลาง ชนชั้นผู้ใช้แรงงานอีกด้วย(คู
รยละเอียดเพิ่มเติมจากไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2548: 5-25)

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในระยะพ.ศ.2475- พ.ศ.2517 การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย
ยุคนี้อยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่1-3 ผลของการพัฒนาประเทศให้
ทันสมัยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่1-3 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้าน
เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทย ทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ กล่าวคือในด้าน

เศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติโดยรวมเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมหลายสาขาขยายตัว เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศมากขึ้น มีการส่งสินค้าเข้ามากขึ้น ไทยจึงเริ่มเสียเปรียบดุลการค้าระหว่างประเทศ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2525: 27) ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เกิดความไม่พอใจในกลุ่มปัญญาชน เนื่องจากความไม่สอดคล้องของค่านิยมประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา อันนำไปสู่การเกิดช่องว่างระหว่างรัฐบาลและประชาชนมากขึ้น ส่วนในด้านสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชุมชนนั้นคือ ความสัมพันธ์ของคนในชนบทเปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการพัฒนาเกษตรกรรม ที่เปลี่ยนจากการเกษตรเพื่อบริโภคเป็นเกษตรเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดหนี้สินจึงต้องดิ้นรนเพื่อตัวเองมากกว่าการให้การช่วยเหลือร่วมมือกันในชุมชน ลักษณะครอบครัวขยายลดลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ผู้อุปถัมภ์ซึ่งเคยเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน กลายเป็นนายทุน เจ้าของที่ดินและพ่อค้า มีการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมืองอย่างมากมาย รวมถึงการรับวัฒนธรรมตะวันตกที่รวดเร็วเกินไปจนขัดแย้งกับระบบคุณค่าเดิมของความเป็นไทย(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2548: 5-25)

โครงสร้างประชากร

โครงสร้างประชากรในระยะพ.ศ.2475– พ.ศ.2517 จากข้อมูลที่ค้นพบปรากฏว่าในปีพ.ศ. 2490 ได้มีการสำรวจจำนวนประชากร มีจำนวน 17,442,689 คน และใน พ.ศ.2510 มีจำนวนประชากร 32,680,000 คน (วารสารสถิติ เล่ม 15, 4, 2510: 3 อ้างถึงใน อकिन รพีพัฒน์, 2521: 42) ดังนี้

“ในพ.ศ. 2490 ได้มีการสำรวจสำมะโนครัวประชากรกัน ปรากฏว่ามีพลเมือง 17,442,689 คน แม้ในปัจจุบันจะมีพลเมืองถึง 32,680,000 คนก็ตาม (พ.ศ. 2510) ประเทศไทยก็จัดว่ามีพลเมืองได้อัตราส่วนกันกับจำนวนที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก”

และจากการเพิ่มจำนวนประชากรจากปีพ.ศ.2503 จำนวน 25 ล้านคนเป็น 35 ล้านคนในปีพ.ศ.2513 (ลิขิต ธีรเวคิน, 2535: 179) จากการสำรวจสำมะโนประชากรครั้งสุดท้ายในปีพ.ศ.2513 ปรากฏว่าอัตราส่วนประชากรเพศหญิงมีอัตราส่วนสูงกว่าประชากรเพศชายทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งในและนอกเขตเทศบาลด้วย ยกเว้นในเขตเทศบาลเมืองเพียงเขตเดียวที่อัตราส่วนเพศชายมีสูงกว่าเพศหญิง ดังที่ได้เสนออัตราส่วนเพศชายหญิงไว้ เขตเมืองอื่นที่ไม่ทำเกษตร เขตชนบทที่ไม่ทำเกษตรและเขตชนบทที่ทำเกษตร ในปี 2512 ลักษณะประชากรหญิงจากการศึกษาก็พบว่ามีอัตราส่วนสูงกว่าประชากรชายในเขตชนบท เขตเมืองต่างจังหวัดและเขตกรุงเทพ-ธนบุรี (บุญเคิม ไพเราะ. 2519: 108-109)

โครงสร้างของครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัวในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 โครงสร้างของครอบครัวและลักษณะความเป็นอยู่โดยทั่วไปในสังคมจะอยู่กันเป็นครอบครัวแบบขยายคืออยู่รวมกันในครอบครัว

ใหญ่ประกอบด้วย บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย มีความสัมพันธ์กันอย่างดี ครอบครัวยังเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ทำหน้าที่อบรมขัดเกลาทางสังคมแก่เด็ก บุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะบิดา มารดามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา และการเลือกอาชีพของบุตร โดยทั่วไปครอบครัวไทยในยุคนี้ยังอบรมเลี้ยงดูให้บุตรสาวมีบทบาทดั้งเดิม ซึ่งขัดต่อความเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และวิถีชีวิตของคนในยุคนี้ ซึ่งเน้นความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งผู้ชายและผู้หญิง และเนื่องจากครอบครัวให้ความสำคัญและให้โอกาสแก่ลูกชายมากกว่า เพราะเห็นว่าเป็นผู้สืบสกุล จึงเรียกร้องให้ลูกสาวรับผิดชอบในครอบครัวมากกว่าลูกชาย และในบางกรณีตัดโอกาสความก้าวหน้าในชีวิตของลูกสาวเพื่อสนับสนุนลูกชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางการศึกษา โดยเด็กผู้หญิงจะได้รับสิทธิน้อยกว่าเด็กผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการตัดสินใจ เด็กผู้หญิงมักจะได้รับ การดูแลปกป้องจากพ่อแม่มากกว่าเด็กผู้ชายและมีอิสระน้อยกว่าเด็กผู้ชาย มีผลให้เมื่อโตขึ้นไม่สามารถตัดสินใจได้เด็ดขาดหรือใช้เวลานาน ทำให้เด็กผู้หญิงไม่สามารถเรียนรู้ที่จะพึ่งตัวเองและตัดสินใจด้วยตัวเอง

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษา

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษาในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ความเชื่อและค่านิยมของสังคมไทยที่มีผลต่อการศึกษาของชายและหญิง เป็นที่ยอมรับว่าความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทชายหญิง ในสังคมไทย ยังมีผลกระทบต่อการอบรมขัดเกลาเด็กหญิงทั้งในครอบครัว โรงเรียน และสังคม และพฤติกรรมนี้ยังถูกผลักดันโดยทัศนคติที่ฝังรากลึกซึ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ทัศนคติที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชายและหญิง ทัศนคติต่อการทำงาน และทัศนคติต่ออันตรายที่เด็กหญิงและผู้หญิงจะได้รับ (National Commission on Women's Affairs (NCWA), 1996: 19-20) ความเสมอภาคด้านการศึกษา แม้ว่าโอกาสทางการศึกษาและการเข้ารับการศึกษของผู้หญิงจะเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตมาก แต่ยังไม่อยู่ในระดับที่เสมอภาคกับผู้ชาย จะเห็นได้จาก เด็กผู้หญิงที่ยากจนในชนบทมักจะต้องเลิกเรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว เพราะต้องออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว เด็กผู้ชายจะได้รับโอกาสจากครอบครัวในการเรียนต่อมากกว่าผู้หญิง เพราะผู้ชายจะต้องทำหน้าที่สืบวงศ์ตระกูลและมีโอกาสในการทำงานที่ดีกว่าผู้หญิงและมีรายได้มากกว่าผู้หญิง อัตราการไม่รู้หนังสือของผู้หญิงอายุ 50 ปีขึ้นไปสูงกว่าผู้ชายแสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคทางการศึกษาในอดีตที่ส่งผลถึงช่องว่างระหว่างการเรียนรู้หนังสือของชายและหญิง ในบางกลุ่มอายุในปัจจุบัน

ด้านบทบาทหน้าที่ในครอบครัว เด็กหญิงมักถูกคาดหวังให้ช่วยแม่ในการทำงานต่างๆ ในบ้าน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นความรับผิดชอบปกติของเด็กหญิง และอีก

ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรูปแบบการฝึกอบรมสำหรับบทบาทหน้าที่ของเขาในอนาคตในฐานะเมียและแม่ ในขณะที่เด็กผู้ชายที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันไม่ได้ถูกคาดหวังให้ทำงานแบบเดียวกัน และสามารถใช้เวลาที่เด็กหญิงต้องทำงานบ้านในการเล่น เรียนหรือพัฒนาความสามารถอื่นๆของตน

ด้านการทำงาน เด็กหญิงที่ปรารถนาจะศึกษาหรือทำงานซึ่งแต่ดั้งเดิมเป็นงานของผู้ชายอาจถูกต่อต้านจากพ่อแม่ เพื่อนและโรงเรียน หรือเขาอาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนสำหรับการเลือกนั้นๆ ในสถานการณ์เช่นนี้จะมีเพียงคนที่ตั้งใจอย่างแรงกล้าและมีจิตใจที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะสามารถต่อต้านและเดินหน้าต่อไปสำหรับการเลือกเรียนในสาขาวิชาที่ต้องการ

ด้านอันตรายที่เด็กผู้หญิงจะได้รับ พ่อแม่มักจะมีความห่วงใยเป็นพิเศษต่ออันตรายที่เด็กผู้หญิงจะได้รับทั้งทางร่างกายและชื่อเสียง สิ่งนี้มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่สถานการณ์ที่เด็กผู้หญิงถูกบังคับให้กลับบ้านตามเวลาที่กำหนด ในขณะที่ข้อกำหนดดังกล่าวไม่ได้ถูกนำมาใช้กับพี่ชายหรือน้องชาย เด็กผู้หญิง มักจะถูกจัดให้เดินทางไปโรงเรียนโดยรถโรงเรียน ในขณะที่เด็กผู้ชายสามารถจัดการเรื่องการไปโรงเรียนเองได้ เด็กผู้หญิงจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปนอกบ้านในตอนกลางคืน และโดยทั่วไปได้รับอิสรภาพและโอกาสน้อย ในการพบกับสถานการณ์หรือโอกาสใหม่ๆ พ่อแม่มักจะรู้สึกว่าคุณสาวมีสภาพร่างกายและจิตใจที่จะจัดการกับอันตรายที่ประสบหรือสถานการณ์ที่ยากลำบากได้น้อยกว่าลูกชาย จึงมักปกป้องลูกสาว โดยไม่เปิดโอกาสให้ตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง จึงส่งผลให้เด็กผู้หญิงหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ยากลำบากและไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จะป้องกันอันตรายด้วยตนเองเพราะขาดประสบการณ์

บทบาทของสตรีในสังคมไทย

บทบาทของสตรีในสังคมไทยในช่วงพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ภายหลังพ.ศ.2475 เป็นต้นมาจนถึงช่วงที่ก่อนที่จะมีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปีพ.ศ.2504 ได้มีการรณรงค์ให้สตรีเป็นผู้แทนราษฎร เป็นแพทย์ และผู้พิพากษาได้ มีการต่อสู้ทางความคิดในทัศนคติที่เห็นบทบาทของสตรีเป็นเพียงแม่บ้านตลอดจนการเรียกร้องให้แก้กฎหมายต่างๆ ที่ไม่เป็นธรรมต่อสตรี บทบาทของสตรีในสังคมไทยเริ่มชัดเจนขึ้นเมื่อมีสตรีกลุ่มหนึ่งได้รับการศึกษาจากตะวันตกได้ยื่นจดหมายจดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคมแห่งกรุงสยามและได้รับอนุญาตให้ก่อตั้งได้ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2475 สมาคมสตรีแห่งกรุงสยามมี นางสาวใหญ่ คุณะฉิลก ซึ่งได้รับปริญญาตรีจากประเทศฟิลิปปินส์และจากมหาวิทยาลัยนิวยอร์กเป็นนายกสมาคมและนางสาวแรม พรหมโมบล เคนดิบัณฑิตแห่งกรุงสยามเป็นอุปนายก (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518: 185)

หลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ.2475 ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดว่าหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ กฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกซึ่งออกในพ.ศ.2476 ได้ให้สิทธิ

เท่าเทียมแก่หญิงและชายในการลงคะแนนเสียง ผู้หญิงจึงได้ลงรับเลือกตั้งครั้งแรกในปีพ.ศ.2492 (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518: 187) เมื่อสตรีได้รับการศึกษามากขึ้นและไม่มีกฎระเบียบใดๆที่ห้ามไม่ให้สตรีมีบทบาทในสังคม ประกอบกับประเทศไทยได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นครั้งแรกและเริ่มใช้ในปีพ.ศ.2504 ก็ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของสตรีอีกก้าวหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในทุกระดับชั้น จากการเป็นแม่บ้านมาสู่การเป็นผู้หารายได้จากการทำงานในเมือง แม้ว่าจะมีการศึกษาค่ำกว่าผู้ชายก็ตาม และด้วยนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรม ทั้งสตรีที่มีการศึกษาสูงและที่มีการศึกษาน้อยจากชนบทต่างหลั่งไหลเข้าสู่การทำงานในตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรม จึงกล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปีพ.ศ.2400 (รัชกาลที่ 4) จนถึง พ.ศ.2500 (รัชกาลที่ 8) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมไทยอย่างมาก

การเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในสังคมไทยที่สำคัญในช่วงที่สามนี้ที่สมควรจะกล่าวถึงคือการได้รับการยอมรับจากสังคมไทยในบทบาทด้านการเมือง ในปีพ.ศ.2516 เมื่อกระบวนการประชาธิปไตยได้คัดค้านรัฐบาลเผด็จการทหารและได้ขับไล่รัฐบาลทหารออกจากการเป็นรัฐบาล ได้มีการจัดตั้งสภาแห่งชาติขึ้นเป็นรัฐสภาชั่วคราว ปรากฏว่ามีผู้หญิงได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาแห่งชาติชั่วคราวนี้ จำนวน 122 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 2,347 คน ซึ่งจะเป็นผู้เลือกผู้ทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาแห่งชาติอีกต่อหนึ่ง และเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในปีพ.ศ. 2517 สตรีได้รับเลือกตั้งเข้ามา 3 ที่นั่ง สตรีมีบทบาทด้านการเมืองการบริหาร เช่น การดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก ปรากฏว่า มีวุฒิสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมด 100 คน เป็นผู้หญิงจำนวน 8 คน ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ผู้หญิงได้เป็นวุฒิสมาชิก ในปีพ.ศ.2518 มีผู้หญิงได้เป็นรัฐมนตรี 2 คน จากจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด 18 คน

บทบาทสตรีด้านกฎหมาย มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายทั้งแพ่งและอาญา ได้มีการพูดถึงสิทธิทางกฎหมายหลังการแต่งงานและการหย่าร้าง สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ และสิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ ทางด้านกฎกระทรวงก็ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้สตรีมีโอกาสมากขึ้นในการทำงาน ผู้หญิงสามารถดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้นได้ เช่น ทูต ปลัดกระทรวง ผู้อำนวยการกอง ผู้พิพากษา อัยการ รวมทั้งดำรงตำแหน่งบริหารในรัฐวิสาหกิจและธนาคารได้ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายที่กีดกันทางเพศ (วิจิต มัชฌราภรณ์, 2528; มาลี พฤษภ์พงสาวลี, 2527.)

บทบาทสตรีด้านเศรษฐกิจ ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 3 อัตราส่วนของผู้หญิงในกำลังแรงงานที่ทำการผลิตใกล้เคียงกัน เมื่อเทียบกับกำลังแรงงานชาย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2519: 1) อัตราส่วนของผู้หญิงที่ทำงานภาคหัตถอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นตามลำดับตั้งแต่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 แม้ว่าการมีส่วนร่วมการผลิตของผู้หญิงจะสูงกว่าผู้ชาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสถานภาพการทำงานของผู้หญิงจะดีขึ้น เนื่องจากผู้หญิงส่วนใหญ่ยังเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งมีจำนวนสูงถึงกว่าสองเท่าเมื่อเทียบกับผู้ชาย(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2519: 9-10)

บทบาทสตรีด้านการศึกษา ปรากฏว่าผู้หญิงมีอัตราส่วนเข้ารับการศึกษานานทุกระดับชั้นต่ำกว่าผู้ชาย (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2524: 160-161) จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าสถานภาพการทำงานที่ต่ำกว่าของผู้หญิงมีส่วนสัมพันธ์กับระดับการศึกษาที่ต่ำของผู้หญิงจริงหรือไม่

กล่าวโดยสรุป ภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการกำหนดนโยบายที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทสูงในตลาดแรงงาน ในภาคการผลิตอุตสาหกรรม แต่สถานภาพการทำงานยังล้าหลังเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย โดยผู้หญิงยังได้รับค่าแรงต่ำกว่าผู้ชาย และยังคงถูกกีดกันไม่ให้รับตำแหน่งในราชการบางตำแหน่ง ในด้านการศึกษาจากการสำรวจในปี.ศ.2513 ปรากฏว่าอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้หญิงสูงกว่าผู้ชายถึงสองเท่า (คณะกรรมการประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2524: 7-47)

5.1.3 ด้านการเมืองและการบริหาร

รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 สืบเนื่องมาจากภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปีพ.ศ.2475 ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดว่าหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ แต่ก็ยังไม่ได้รับรองความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงเหมือนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่รับรองไว้ในมาตรา 28 วรรคสอง รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผลมาจากการชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญของนิสิตนักศึกษา เขาชนใน วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งบัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” บทบัญญัตินี้มีผลให้ต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ เพราะมีหลักอยู่ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ (รัฐธรรมนูญ 2517 มาตรา 6) ซึ่งมีกฎหมายที่แก้ไขตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 รวม 3 เรื่อง คือ กฎหมายครอบครัว กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ และกฎหมายที่ให้โอกาสสตรีในการเข้ารับราชการ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการแก้ไขกฎหมายที่ให้โอกาสสตรีในการเข้ารับราชการเท่านั้น ดังต่อไปนี้

กฎหมายที่ให้โอกาสสตรีเข้ารับราชการ ในขณะที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517 ประกาศใช้ สิทธิในการเข้ารับราชการของผู้หญิงถูกจำกัดโดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2497 มาตรา 46 บัญญัติว่า

“...ตำแหน่งข้าราชการพลเรือนใดที่โดยลักษณะหรือคุณภาพของงานไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งบุรุษหรือสตรีเข้ารับราชการ ให้กระทรวงเจ้าสังกัดทำความตกลงกับ ก.พ. วางข้อบังคับไว้มิให้แต่งตั้งบุรุษหรือสตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งนั้น...”

ตามพระราชบัญญัติมาตรานี้ ไม่ได้ตัดสิทธิสตรี แต่ในทางปฏิบัติไม่มีกระทรวงใดวางข้อบังคับว่าตำแหน่งใดไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งบุรุษ มีแต่ข้อบังคับว่าสตรีไม่เหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น กระทรวงมหาดไทยมีข้อบังคับไม่รับผู้หญิงเป็นปลัดอำเภอ มติคณะรัฐมนตรีที่ สร 0203/10304 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2521 บัณฑิตทางรัฐศาสตร์หรือนิติศาสตร์ทั้งหญิงชายศึกษามาด้วยกันได้รับความสำเร็จในการศึกษาคะแนนไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ชายสอบตำแหน่งปลัดอำเภอได้และได้ก้าวหน้าเป็นนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ผู้หญิงต้องสอบเข้าในตำแหน่งผู้ช่วยนายทะเบียนหรือพัฒนากร ซึ่งก็คือทำงานพัฒนาชุมชนในชนบททุกท้องไร่ท้องนาเช่นเดียวกันแต่เป็นปลัดอำเภอไม่ได้ และไม่มีโอกาสก้าวหน้าเป็นนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด

กรมอัยการไม่รับผู้หญิงเป็นอัยการตามกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2504) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2503 มาตรา 25 กฎกระทรวงฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยกฎกระทรวงฉบับที่ 7 (พ.ศ.2518) ลงวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2518 ทำให้ผู้หญิงมีสิทธิสอบเข้ารับราชการในตำแหน่งอัยการ ได้

กระทรวงยุติธรรมมีระเบียบไม่รับผู้หญิงเป็นผู้พิพากษาในศาลอื่นนอกจากศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยกฎกระทรวงยุติธรรมฉบับที่ 4 (พ.ศ.2502) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.2497 มาตรา 22 กฎกระทรวงฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยกฎกระทรวงฉบับที่ 7 (พ.ศ.2518) ลงวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2518

เมื่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517 ใช้บังคับมีการยกเลิกระเบียบที่ห้ามผู้หญิงเข้ารับราชการในตำแหน่งต่างๆ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2497 ได้รับการแก้ไขตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การแต่งตั้งดำรงตำแหน่งบุคคลเข้ารับราชการ ไม่มีบทบัญญัติ ระบุว่าตำแหน่งใดไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งสตรีให้ดำรงตำแหน่งอีกต่อไป (วิมลศิริ ชำนาญเวช, 2539: 126-132)

ระบบการปกครองและนโยบายของรัฐ

ระบบการปกครองและนโยบายของรัฐในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมี

พระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปีพ.ศ.2475 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองปรากฏเป็นรูปธรรม มีสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน

5.1.4 ด้านวัฒนธรรม

ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 นี้ มีลักษณะไม่แตกต่างจากช่วงที่หนึ่งและช่วงที่สอง สถาบันศาสนาก็ยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่อบรมขัดเกลาทางสังคมแก่คนไทย การศึกษาเริ่มที่วัด คุณค่าของพระสงฆ์และวัดที่มีต่อการศึกษาของคนไทยยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมแก่คนในสังคม ประเพณีการส่งเด็กผู้ชายไปเป็นเด็กวัดหรือสามเณรยังคงดำรงอยู่ นอกจากนี้จะทำให้เด็กชายไทยอ่านออกเขียนได้แล้ว ยังทำให้คนเหล่านั้นได้รับการอบรมสั่งสอนในด้านศีลธรรมและหลักธรรมทางศาสนาด้วย แม้เมื่อทางราชการได้เข้ามาจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ ก็ยังมีโรงเรียนที่อยู่ในวัดเป็นจำนวนมาก

ผู้ชายมีโอกาสดีกว่าผู้หญิงในการศึกษาพระพุทธศาสนาเพราะผู้ชายมีโอกาสได้บวช ซึ่งเป็นโอกาสที่ผู้ชายได้สัมผัสกับการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อันเป็นโอกาสที่ผู้หญิงไม่ได้รับ ผู้ผ่านการบวชเรียนได้รับการอบรมให้เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ทำให้บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้มีสติปัญญา มีความคิดสุขุมรอบคอบขึ้น เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ เมื่อลาสิกขาออกมาจะเป็นผู้ครองชีวิคอย่างมีเหตุผลและเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อบุคคลที่บวช บุคคลที่มีอายุบรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นระยะเริ่มเปลี่ยนจากวัยรุ่นมาเป็นวัยผู้ใหญ่ ซึ่งมักจะทำสิ่งต่างๆด้วยความรู้วาม ถ้าผ่านการบวชเรียนมาแล้วก็จะได้รับการขัดเกลานิสัยจิตใจ และมีธรรมะเป็นเครื่องควบคุมตน ด้วยเหตุนี้ประเพณีโบราณจึงถือการบวชเรียนของฝ่ายชายเป็นข้อพิจารณาสำคัญสำหรับการแต่งงานด้วย

นอกจากนั้น การบวชเรียนซึ่งเป็นโอกาสเฉพาะของผู้ชายนั้นอาจจะนำไปสู่ช่องทางให้ได้มีโอกาสศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย คือ เข้าสู่ระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์อันเป็นช่องทางการศึกษาช่องทางเดียวของผู้ชายชนบทที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ในขณะที่โอกาสทางการศึกษาดังกล่าวปิดตายสำหรับผู้หญิง ทำให้ดูเหมือนว่า การศึกษาพุทธศาสนาเป็นเรื่องของผู้ชาย ข้อจำกัดในพระวินัยที่ห้ามพระภิกษุใกล้ชิดกับสตรีเพศ เป็นการปิดโอกาสของสตรีที่จะเข้าใกล้พระภิกษุเพื่อรับการถ่ายทอดพระธรรม (คณะอนุกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี 2537: 10-16)

ศิลปะและวัฒนธรรมของไทยในช่วงที่สามนี้ ถึงแม้ว่าประชาชนไทยจะได้รับโอกาสเข้ารับการศึกษามากขึ้นก็ตาม คนไทยก็ยังยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมอยู่ ส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดา การนับถือบรรพบุรุษ ความเชื่อถือในไสยกลางก็ยังมีผสมผสาน

กันอยู่ สำหรับวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนายังเป็นเรื่องดำรงอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในยุคนี้

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 สังคมไทยโดยพื้นฐานเป็นสังคมเกษตรกรรม โดยทั่วไปแล้วสตรีมีบทบาทหลักอยู่ในครัวเรือน รับผิดชอบงานในบ้านอย่างเช่น หุงหาอาหาร จัดหาน้ำอุปโภคบริโภค ทำความสะอาดครัวเรือน ซักรีดเสื้อผ้า รวมถึงการให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทหลักในการจัดหาที่อยู่และติดต่อกับบุคคลภายนอกในเรื่องภายนอกครัวเรือน บุตรสาวในครอบครัวไทยในยุคนี้ จะได้รับการดูแลอบรมและการเลี้ยงดูจากบิดามารดาเท่าเทียมกับบุตรชาย บิดามารदानิยมให้บุตรสาวเลือกคู่ครองด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวในชนบทหรือครอบครัวเขตเมือง บุตรสาวในครอบครัวชนบทไทยจะแต่งงานเมื่อมีอายุน้อยกว่าบุตรสาวในครอบครัวสังคมเมือง ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน (บุญเดิม ไพเราะ. 2519: 88-90) สรุปได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในยุคนี้แตกต่างจากสองยุคที่ผ่านมาอย่างมากมาย สตรีมีอิสระในการดำเนินชีวิตภายนอกครัวเรือนอย่างมาก

5.1.5 ด้านการศึกษา

ระบบการศึกษาในระยะพ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 เริ่มจากในปี พ.ศ.2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อให้คนไทยทั่วไปได้มีสิทธิในการปกครองประเทศด้วย การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด การศึกษาไม่ได้คิดและจัดมาจากคนๆเดียว แต่คณะรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งจะต้องแถลงต่อรัฐสภาเสียก่อน เมื่อรัฐสภาอนุมัติจึงจะดำเนินการนั้นๆได้ รัฐบาลชุดแรกได้จัดตั้งสภาศึกษาขึ้น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเป็นนายกสภา สภานี้ได้เสนอแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ต่อรัฐบาล และได้ประกาศใช้ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2475 แผนการศึกษาชาติฉบับนี้มุ่งให้ประชาชนทุกคนไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอสมควรแก่อัธยาศัยของตน ที่ให้เด็กทุกคนศึกษาจนสำเร็จ ได้แก่การเรียนจบประโยคประถม ซึ่งมีส่วนสามัญศึกษา 4 ปี กับส่วนวิสามัญศึกษาคือ ประถมวิสามัญอีก 3 ปี ส่วนการบังคับก็เป็นไปตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 ส่วนที่กล่าวถึง “การศึกษาของสตรี” ปรากฏไว้ดังนี้

“16 ท่านว่าหญิงต้องได้รับความเสมอภาคกับชายในการศึกษา แต่หญิงมีภาระพิเศษโดยธรรมชาติ ท่านให้วางหลักสูตรการศึกษาของหญิงให้มีวิชาเกี่ยวกับของชายบ้างเป็นบางส่วน แต่จะไม่ผิดกันโดยปริมาณหรือโดยส่วนสูงค่าเลย” (รอง ศยามานนท์, 2495: 131)

ในปี พ.ศ.2478 กระทรวงได้แก้ไขพระราชบัญญัติประถมศึกษาพ.ศ.2464 และประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478 โดยให้ใช้บังคับทุกตำบล ข้อความสำคัญในการแก้ไขครั้งนี้คือ เปลี่ยนอายุบังคับจาก 7 ปีบริบูรณ์ถึง 14 ปีบริบูรณ์ เป็นอย่างเข้าอายุปีที่ 8 ถึงอย่างเข้า 15 ปี ต่อมารัฐบาลได้ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติใหม่ใน พ.ศ.2497 ความมุ่งหมายสำคัญของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2497 นี้มีอยู่ว่า

“รัฐมีความมุ่งหมายที่จะให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเพื่อที่จะได้ทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญได้โดยเต็มที่และเพื่อทุกคนจะได้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและตนเองตามหน้าที่” (รอง ศยามานนท์, 2495: 134)

“รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัตภาพ เพื่อทุกคนได้เป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย” (รอง ศยามานนท์, 2495: 165)

จากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2497 นี้ จะเห็นได้ว่ารัฐพยายามส่งเสริมการศึกษาอย่างเต็มที่เพื่อให้เหมาะสมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยทำให้การศึกษาของหญิงไทยก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทัดเทียมกับสตรีในประเทศอื่นกล่าวคือ หญิงมีสิทธิในการศึกษาตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงชั้นอุดมศึกษา สามารถศึกษาได้ทุกแขนงวิชาเท่าที่ตนจะสามารถศึกษาได้ มีรายละเอียดดังปรากฏต่อไปนี้คือ

1. การประถมศึกษา รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมประถมศึกษาทั้งที่จัดอยู่ในโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนเทศบาล โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ ได้พยายามหาครูที่มีคุณวุฒิสูงมาอบรมนักเรียนประถมศึกษา เพราะรัฐเห็นว่าการศึกษาชั้นประถมศึกษานี้เป็นรากฐานของการศึกษาชั้นต่อไป ถ้าจัดการศึกษาชั้นนี้ให้ดีไว้ ระดับการศึกษาของชาติก็จะดีขึ้น นอกจากจะจัดครูที่มีคุณวุฒิมาสอนแล้ว จึงพยายามจัดสถานที่อุปกรณ์และแบบเรียนที่จะให้เด็กเรียนรู้ได้เร็วอีกด้วย

2. มัธยมศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองนิยมส่งบุตรชายหญิงเรียนในชั้นมัธยมศึกษามากขึ้น รัฐบาลจึงพยายามเพิ่มจำนวนโรงเรียนมัธยมมากขึ้นทั้งชายและหญิง ราษฎร์ก็ร่วมมือด้วยโดยการจัดโรงเรียนราษฎร์ขึ้น โรงเรียนเทศบาลบางแห่งก็ขยายการสอนขึ้นถึงชั้นมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เพียงพอแก่นักเรียนที่จะเข้ารับการศึกษายัง ได้มีการทดลองสอนแผนใหม่ และปรับปรุงโรงเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

3. อาชีวศึกษา สำหรับสตรีได้ขยายตัวอย่างกว้างๆ แยกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ อาชีวศึกษาชั้นต้น (เพิ่งยกเลิกในปี พ.ศ.2499 บ้าง) อาชีวศึกษาชั้นกลางและอาชีวศึกษาชั้นสูง และในแต่ละประเภทได้แยกออกเป็นโรงเรียนแขนงวิชาต่างๆ เช่น การเย็บปักถักร้อย การทอ การเรือน และการค้า เป็นต้น เนื่องจากการอาชีพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิต รัฐบาลจึงตระหนักถึง

ความสำคัญของการศึกษาวิชาชีพ ดังนั้นนโยบายทางการศึกษาจึงมุ่งหมายจะส่งเสริมอาชีวศึกษาเป็นพิเศษด้วย โดยเปิดการเรียนอาชีวศึกษาที่ประชาชนสนใจบางอย่างเป็น 2 ผลัด สร้างโรงเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น ปรับปรุงวิชาที่เรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาให้รัดกุมกว่าเดิม เปิดการอาชีวศึกษาซึ่งเทียบเท่าชั้นอุดมศึกษาคือ วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมครูอาชีวศึกษาให้มีคุณวุฒิสูงขึ้นคือ ครูจะมีความรู้ทางวิชาชีพ การช่าง และจะได้ศึกษาวิชาครูด้วย เพราะเดิมครูช่างส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาวิชาครูเลย อาจได้ศึกษาบ้าง แต่ก็ได้ศึกษาวิชาช่างและวิชาครูเพียงระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น

4. การฝึกหัดครู ได้รับการปรับปรุงอย่างมากมา โดยได้จัดตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นเพื่อที่จะดูแลเกี่ยวกับการฝึกหัดครูให้มีมาตรฐานดี คุณวุฒิสูง และจำนวนครูเพียงพอต่อความต้องการ ได้ผลิตครูประเภทต่างๆขึ้นอย่างมากมา ทั้งขยายวุฒิครูให้สูงขึ้นถึงชั้นปริญญา เปิดการสอนขึ้นที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาและที่แผนกครุศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การฝึกหัดครูนี้ปรากฏว่า ผู้หญิงได้เข้าศึกษาเป็นจำนวนมากผู้ชายมีส่วนน้อย

5. อุดมศึกษา (ในช่วงระยะพ.ศ.2475-พ.ศ.2500) ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยอยู่ 5 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ละมหาวิทยาลัย สตรีได้รับโอกาสให้เข้าศึกษาด้วย และมีจำนวนหญิงที่เข้าศึกษาอยู่ไม่น้อยเมื่อเทียบกับชาย แม้ว่าการศึกษานี้มหาวิทยาลัยของไทยเพิ่งจะดำเนินมาในเวลาไม่นานนัก กล่าวคือ สตรีได้สิทธิในการเรียนคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์กับคณะแพทยศาสตร์เป็นปีแรกใน พ.ศ.2470 ส่วนคณะอื่นๆหญิงยังไม่มีโอกาสเข้าศึกษา แต่ตามนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของรัฐบาลและแผนการศึกษาของชาติ มุ่งที่จะให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อทำประโยชน์แก่ชาติ ดังนั้นสตรีจึงมีโอกาสเข้าศึกษาได้ทุกแขนงวิชาใน 5 มหาวิทยาลัยตามความสามารถและความพอใจของตน ทั้งในชั้นปริญญาตรีและปริญญาโท

สำหรับในด้านการศึกษาอื่นๆ เช่น พลศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาของเด็กพิการ เป็นต้น สตรีก็ได้มีโอกาสเข้าร่วมศึกษาเสมอผู้ชายด้วย เหตุนี้เองทำให้หญิงส่วนใหญ่มีความรู้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ การไปศึกษา ณ ต่างประเทศ สตรีได้รับโอกาสไปศึกษาในต่างประเทศ มีสตรีไทยคนแรกได้รับทุนหลวงไปศึกษาต่างประเทศในปี พ.ศ.2475 ซึ่งในสมัยก่อนๆนั้นสตรีไม่ได้รับอนุญาตให้ไปศึกษาในต่างประเทศ ดังเช่นตัวอย่างซึ่งเคยปรากฏในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสตรีสอบได้ทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อไปศึกษา ณ ต่างประเทศ (King's Scholarship) แต่พระองค์ไม่ทรงโปรดที่จะให้สตรีไปเรียนต่างประเทศจึงพระราชทานเงินให้แทน อย่างไรก็ตามเมื่อได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งยอมให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันตาม

กฎหมาย หญิงก็มีสิทธิเท่าเทียมชายด้วย มีโอกาสในการศึกษาเสมอกัน นับแต่นั้นมาหญิงไทยได้ไปศึกษา ณ ต่างประเทศในแขนงวิชาต่างๆกันมากขึ้น

ต่อมาในปีพ.ศ.2503รัฐบาลจัดทำ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1) ให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่ เอกัตภาพเพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

2) กุลบุตรกุลธิดาพึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างน้อย

3) กุลบุตรกุลธิดาควรชวนขวายนหาความรู้ และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่งานของคนสืบไปในภายหน้า

4) ในการจัดการศึกษานั้น ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยสอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มี จริยศึกษา พลศึกษา พุทธศึกษาและหัตถศึกษา โดยแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับคือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ดังนี้คือ

อนุบาลศึกษา ได้แก่ การอบรมเบื้องต้นให้กุลบุตรกุลธิดาพร้อมที่จะรับการศึกษาระดับ ประถมศึกษาต่อไป เป็นการศึกษาก่อนการศึกษาภาคบังคับ อาจจัดโรงเรียนอนุบาลที่มี 2 ชั้น 3 ชั้น หรือจัดชั้นเด็กเล็ก 1 ชั้น ใน โรงเรียนประถมศึกษา

ประถมศึกษา ได้แก่ การศึกษาซึ่งมุ่งหมายจะเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กด้วยการอบรมสั่งสอนขั้นมูลฐาน อันเป็นทางนำไปสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติ แบ่งออกเป็นสองประ โยคคือ ประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และประ โยคประถมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่ กุลบุตรกุลธิดาทั่วไปพึงได้รับ อาจจัดสอนประ โยคประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอน ปลายรวมในโรงเรียนเดียวกันหรือแยกกันก็ได้

มัธยมศึกษา ได้แก่ การศึกษาที่อาศัยประถมศึกษาเป็นพื้นฐาน มุ่งหมายจะสำรวจและ ส่งเสริมความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก เพื่อให้ได้ความรู้และทักษะอันเพียงพอแก่ การประกอบอาชีพ หรือให้ได้มีพื้นฐานความรู้อันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น แยกออกเป็น 2 ประ โยค คือ ประ โยคมัธยมศึกษาตอนต้นและประ โยคมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละ ประ โยคไม่เกิน 3 ชั้น เป็นการศึกษาระดับที่พึงคำนึงถึงเอกัตภาพ จึงจัดเป็นสายสามัญเพื่อให้ความรู้ ทั่วไปบ้าง และสายอาชีพเพื่อให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพบ้าง อาจจัดสอนประ โยค มัธยมศึกษาตอนต้นและประ โยคมัธยมศึกษาตอนปลายรวม ใน โรงเรียนเดียวกันหรือแยกกันก็ได้ ใน การจัดสายสามัญจัดให้มีในชั้นประ โยคมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ชั้น ประ โยคมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ชั้นรับช่วงติดต่อกัน ไป เมื่อจบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือตอนปลายแล้วให้มีความรู้หรือทักษะในการ

ประกอบอาชีพบ้าง และเมื่อจบประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ให้มีความรู้อันเป็นมาตรฐานที่จะสมัครเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การจัดสายอาชีพนั้น ทั้งประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นและประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายแต่ละประโยคอาจจัดเป็น 1 ชั้น 2 ชั้น หรือ 3 ชั้น โดยคำนึงถึงลักษณะของสาขาวิชาอาชีพเป็นสำคัญ เฉพาะบางวิชาอาจจัดชั้นในประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย รับช่วงจากประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นติดต่อกันไปก็ได้

อุดมศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาชีพหรือวิชาการชั้นสูง และการวิจัยในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันชั้นสูงอื่นๆ

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ.2503 นี้ มีสาระสำคัญที่แตกต่างจากแผนการศึกษาชาติฉบับ พ.ศ.2494 ดังนี้

1. ชั้นประถมศึกษา 7 ปี แบ่งเป็นประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น ตอนปลาย 3 ชั้น ซึ่งเดิมประถมมีเพียง 4 ชั้น การขยายการศึกษาชั้นประถมให้ยาวขึ้นนี้ ก็เนื่องจากการให้เรียนเพียง 4 ปี การศึกษาภาคบังคับนั้นเป็นการไม่เพียงพอ ควรจะยกมาตรฐานการศึกษาความรู้เบื้องต้นของประชาชนให้สูงขึ้น และมีความมุ่งหวังที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นเป็นระยะ ตามกำลังของเศรษฐกิจ

2. ระดับการศึกษามี 4 ระดับ ซึ่งเดิมมี 5 ระดับ ได้ตัดระดับเตรียมอุดมศึกษาออก เนื่องจากจัดชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแทนเตรียมอุดมศึกษา

3. มัธยมศึกษาจัดเป็นสองสาย คือ สายสามัญและสายอาชีพ ซึ่งเดิมแบ่งเป็น 3 สาย สายสามัญแบ่งเป็นมัธยมต้น 3 ชั้น ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ชั้น เปลี่ยนชื่อชั้นมัธยมศึกษาปี 1-3 เป็นประถมศึกษา 5-7 ตามลำดับ

4. ชั้นเด็กเล็ก สำหรับอนุบาลศึกษาแบ่งเป็น 2-3 ชั้นในโรงเรียนอนุบาล หรือชั้นเด็กเล็ก 1 ชั้นในโรงเรียนประถมศึกษา (อายุ 3-6 ปี) ฉบับก่อนไม่ได้กล่าวถึงชั้นเด็กเล็ก

5. ความมุ่งหมาย ในการจัดการศึกษา เน้นว่าให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล ให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มีจริยศึกษา พลศึกษา ทั้งสี่ส่วนล้วนพอเหมาะกัน และรัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่ศักยภาพ ซึ่งในฉบับก่อนใช้คำว่า อรรถภาพ

6. อายุของผู้ที่อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับ คือ อายุ 15 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างน้อย ส่วนฉบับ 2494 นั้น กล่าวว่าย่างเข้าปีที่ 15 เป็นอย่างน้อย แสดงว่ามีความมุ่งหมายให้เด็กอยู่ในโรงเรียนนานกว่าเดิม

ต่อมาในปีพ.ศ.2517มี การปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากแผนการศึกษาชาติฉบับ พ.ศ.2503 และ หลักสูตร ได้ใช้มาเป็นเวลานานพอสมควร ปัญหาการเพิ่มของอัตราพลเมืองสูงมาก อัตราการขยายตัวทางด้านบริการการศึกษามีไม่ทัน ปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้น ค่านิยมของนักเรียนนิยมการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา แคมป์มหาวิทยาลัยก็ขยายไม่ทัน ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และ ปัญหาในด้านคุณภาพการเรียน การสอน หลักสูตร และปัญหาอื่นๆอีกหลายประการ ควรจะได้มีการปฏิรูปการศึกษาไทย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการต่างๆที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับหลังจาก เหตุการณ์เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างฉับพลัน มีการเคลื่อนไหวหลายประการ มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปการศึกษา ซึ่งความจริงแล้วความคิดและการดำเนินงานที่จะปรับปรุงปฏิรูปการศึกษาได้มีมาก่อน แต่เหตุการณ์ครั้งนั้นก็มีส่วนเร่งเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้รวดเร็วขึ้น โดยมีแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. การศึกษาที่พึงประสงค์ จะต้องเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยมีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหาและเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น โดยกลมกลืนกับธรรมชาติและคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมืองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม รวมทั้งการเพิ่มของประชากรตลอดจนข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากร

2. การจัดการศึกษาตามความมุ่งหมายมุ่งให้เกิดประโยชน์ถ้วนทั่วแก่ประชาชนทั้งชาติ คือ

1) ในการศึกษาภาคบังคับตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสมอกัน รัฐมีหน้าที่จัดให้โดยทั่วถึงสมบูรณ์

2) การศึกษาก่อนภาคบังคับและหลังภาคบังคับ อันมีอยู่หลายลักษณะหลายประเภททั้งในและนอกโรงเรียน ประชาชนมีเสรีภาพและโอกาสเท่าเทียมกัน รัฐพึงจัดให้โดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชนตามกำลังทรัพยากร

3. หลักการวางพื้นฐานการปฏิรูป แนวทางการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) จะต้องเน้นความเสมอภาคขั้นต้นทางการศึกษา โดยรัฐจะต้องรับภาระจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นการให้เปล่า ส่วนการศึกษาที่มีใช้ภาคบังคับ รัฐจะต้องมีมาตรการประกันความเสมอภาคในโอกาสให้แก่ประชาชนโดยกว้างขวาง

2) จะต้องจัดให้มีเอกภาพในการบริหารการศึกษา โดยเน้นการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และยึดหลักการบริหารที่มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันเหมาะสมกับลักษณะงานการศึกษา

3) จะต้องระดมเลือกสรรทรัพยากรจากแหล่งต่างๆทั้งจากรัฐบาล เอกชน และผู้รับ การศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา และหาวิธีการจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้เกิดประโยชน์ สูงสุด

4) จะต้องจัดให้มีการประสานสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในโรงเรียน นอก วิทยาลัย และลักษณะอื่นๆ โดยจัดให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละระดับและ ประเภทการศึกษา ให้คิดเป็น ทำเป็น

5) จะต้องจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้มีความผสมผสานกันระหว่างความ จอกงามทางคุณธรรม จริยธรรมและปัญญา กับความเจริญทางวัตถุ เพื่อการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา

6) จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทฐานะของครู และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้รับกับสภาพการณ์ใหม่

7) แม้จะได้ทำการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุความมุ่งหมายตามแนวการจัดการ ดังกล่าวนี้แล้ว ก็ยังจะต้องปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้เหมาะสมแก่ความจำเป็นแห่งกาล สมัยอีกต่อไปไม่หยุดยั้ง

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 นี้ มีลักษณะแตกต่างไปจากแผนการศึกษา แห่งชาติ ฉบับ 2503 โดยเฉพาะในเรื่องรูปลักษณะ เช่น ความมุ่งหมายของการศึกษา ได้ระบุความมุ่ง หมายไว้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในระบอบนั้น การจัดหมวดหมู่แตกต่างออกไป ได้เพิ่ม บางหมวดขึ้น เช่น การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา มาตรฐานการศึกษาและการส่งเสริม ความก้าวหน้าทางวิชาการและได้แจกแจงรายละเอียดต่างๆเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ประเทศไทยยังพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2524) ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้คือ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ ผลิตกำลังคนให้ได้ตามความต้องการของประเทศ ขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง ปรับปรุง คุณภาพและแก้ไขปัญหาการศึกษาด้วยมาตรการอันเหมาะสม และส่งเสริมการศึกษาในโรงเรียน ราษฎร์ โดยเฉพาะในด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 นี้ การศึกษาของประเทศไทย ได้เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ได้มีการปรับปรุงการศึกษาทุกระดับ โดย มุ่งที่จะจัดระบบการศึกษาให้เป็นไปโดยประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุด นอกจากนี้ยัง ได้ พยายามปรับปรุงระบบการศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ อย่างมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับปัญหาด้านกำลังคนที่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กับ สร้างความพยายามที่จะผลิตกำลังคนเพื่อขจัดปัญหาการขาดแคลนกำลังคนทุกระดับให้หมดสิ้นไป

โดยเหตุนี้จึงปรากฏว่าได้มีการเน้นการขยายปริมาณนิสิตนักศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งสาขาการฝึกหัดครูเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ละเลยความต้องการด้านการศึกษา ทั่วๆ ไปของประชาชน ดังจะเห็นได้จากการเร่งขยายจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มสูงขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่งเป็นอันมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลสามารถขยายปริมาณการรับนักเรียนทุกระดับเพิ่มสูงขึ้นทุกปี เป็นจำนวนที่รับได้รวมทั้งสิ้นปีละไม่ต่ำกว่า 250,000 คน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 แต่ยังไม่อาจสนองความต้องการของสังคมในด้านการศึกษาดมภาวะผูกพันที่รัฐกำหนดไว้ได้ จึงจำเป็นต้องหามาตรการแก้ไขให้ได้ผลดียิ่งขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 จึงต้องเริ่มศึกษาและวิจัยปัญหาต่างๆ ดังนี้คือ ศึกษาปัญหาประชากรและหามาตรการควบคุมการเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากร พิจารณาหาทางลดค่าใช้จ่ายต่อคนของการศึกษาทุกระดับ สร้างระบบการศึกษาทั้งในด้านการบริหารและวิชาการให้มีความคล่องตัว และให้มีการศึกษาประสานสัมพันธ์กันทุกระดับ หาทางสนับสนุนการศึกษาในส่วนภูมิภาคและพิจารณาจัดทำแผนประสานงานของการศึกษาทุกระดับ

ประเทศไทยยังพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2515-พ.ศ.2519 โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้คือ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 3 ไว้คือ

1) จัดการศึกษาทุกระดับให้เป็นไปโดยประหยัดและเกิดผลประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด แต่ให้กว้างขวางพอกับจำนวนเยาวชนระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาคบังคับ

2) ให้มีการประสานงานระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในด้านการบริหาร

3) ให้สอดคล้องกับความต้องการของระบบเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม

และได้กำหนดนโยบายส่วนรวมไว้ 9 ข้อ คือ

1) ปรับปรุงการศึกษาด้านเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ พร้อมทั้งคำนึงถึงการปลูกฝังพลเมืองให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตย

2) ส่งเสริมการศึกษาวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

3) ส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ

4) ขยายและปรับปรุงด้านประถมศึกษาภาคบังคับ ประถมต้นและประถมปลายให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรวัยเรียน และเน้นหนักการขยายการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลางและระดับสูง

5) เร่งการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ และส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นกันดาร

6) ส่งเสริมความเสมอภาคในการศึกษาดำเนินการปรับปรุงและขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาค เร่งรัดการศึกษาที่เหมาะสมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ

7) ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในอัตราส่วนและวิถีทางที่เหมาะสม และหามาตรการส่งเสริมให้มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถานบันการศึกษากับสถาบันอื่นๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนร่วมในงานพัฒนาเศรษฐกิจสาขาต่างๆ

8) ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและการศึกษานอกโรงเรียนให้มีผลดียิ่งขึ้น เน้นหนักในการฝึกอบรมนอกโรงเรียนในด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชนบทและสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลาย

9) ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กวัยเรียน เพื่อให้มีความเข้าใจและภูมิใจใน ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ ประชาชนมีร่างกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน มีความรักหมูรัก คณะและประเทศชาติ

สรุปผลการพัฒนาการศึกษาในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2515-2519 ได้ดังนี้

ระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษาในที่นี้หมายถึงเฉพาะการดำเนินงานของ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐรวม 12 แห่ง ผลการดำเนินงานในด้านการขยายปริมาณนักศึกษาปรากฏว่า จำนวนนักศึกษาทุกสถาบันรวมกัน (ยกเว้นมหาวิทยาลัย รามคำแหง) ต่ำกว่าเป้าหมายเฉลี่ยร้อยละ 26.2 ต่อปี

ส่วนในด้านโครงการขยายงานใหม่ของสถาบันอุดมศึกษา ปรากฏว่ามหาวิทยาลัยสามารถ ดำเนินการไปได้พอสมควร มีโครงการบางโครงการได้ล่าช้าไปจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ และบาง โครงการไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่กำหนด

ในการพัฒนาคุณภาพได้มีการปรับปรุงการสอน การวิจัย การบริหารทางวิชาการแก่ ชุมชนและการผลิตบัณฑิตสาขาต่างๆ ทั้งระดับปริญญาตรีและระดับสูงกว่าปริญญาตรี สักส่วน คุณวุฒิอาจารย์ปริญญาเอก ปริญญาโทและปริญญาตรีดีขึ้นแต่ยังไม่ได้มาตรฐาน ทั้งยังได้มีการ ส่งเสริมกิจการบัณฑิตวิทยาลัยและโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยเพื่อผลิตกำลังคนระดับสูงเป็น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยและส่วนงานอื่น รวมทั้งปรับปรุงและส่งเสริมมหาวิทยาลัยภูมิภาคเพื่อให้ สามารถสนองความต้องการของแต่ละภูมิภาค

พ.ศ.2470 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับว่าเป็นมหาวิทยาลัยเดียวในประเทศที่ให้การศึกษา
ระดับปริญญาตรี

พ.ศ.2476 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสอนวิชากฎหมาย
เศรษฐศาสตร์และ การเมือง ในสมัยก่อนเป็น “มหาวิทยาลัยเปิด” ในระยะแรกๆก็มีสตรีเข้าศึกษาเป็น
สัดส่วนน้อยเช่นเดียวกัน

พ.ศ.2482 เปิดสาขาวิชาบัญชีก็เริ่มมีสตรีเข้าศึกษาเพิ่มขึ้น

พ.ศ.2486 เลื่อนฐานะโรงเรียนเกษตรกรรมเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนระดับ
ปริญญาตรี (5 ปี) แต่ก็ไม่มีสตรีเข้าศึกษาและจบเป็นบัณฑิตเลย จนกระทั่ง

พ.ศ.2497 จึงได้มีบัณฑิตสตรี 1 คนจากคณะเกษตร และ 3 คนจากคณะสัตวแพทย์

พ.ศ.2486 เลื่อนฐานะโรงเรียนศิลปากรเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดสอนระดับปริญญาตรี
ไม่มีนักศึกษาสนใจเรียนต่อจนจบชั้นบัณฑิตเลย จนกระทั่งปี พ.ศ.2497 เริ่มมีบัณฑิตจบในปีแรกเป็น
ชาย 1 คน

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2470 ถึง พ.ศ.2490 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นมหาวิทยาลัยเดียว
ที่สตรีสามารถเข้าศึกษาต่อในสาขาวิชาต่างๆมากกว่ามหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในช่วงระยะเวลาสมัย
นั้น การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังไม่ได้เจริญและแพร่หลายอย่าง
ในปัจจุบัน เด็กผู้หญิงที่มีโอกาสเรียนในระดับมัศึกษามีจำนวนน้อยมาก นอกจากเด็กผู้หญิงที่มา
จากครอบครัวที่มีฐานะเท่านั้นจึงจะศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา กล่าวคือ บรรดาครอบครัวที่หัวหน้า
ครอบครัวมีการศึกษาสูงกว่าบุคคลทั่วไป หรือครอบครัวซึ่งเห็นการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่จะให้
บุตรหญิงรักเรียน หรือครอบครัวซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจดี ที่บุตรหญิงไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานในการ
ช่วยเหลือครอบครัว เป็นต้น

ก่อนปี พ.ศ.2476 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวที่ผู้จบชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 8 จะเข้าเรียนได้

พ.ศ.2481 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเตรียม
อุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้น รับนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนต่อ
อีก 2 ปี และรับเข้าเรียนมหาวิทยาลัยต่อไปได้เลย

พ.ศ.2489 กระทรวงศึกษาได้อนุญาตให้โรงเรียนต่างๆเปิดสอนหลักสูตรประโยคเตรียม
อุดมศึกษาสองปี

พ.ศ.2490 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการสอบคัดเลือกนิสิตเข้าเรียนเองจากนักเรียนซึ่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 ส่วนมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ได้ทำการยกเลิกระบบสอบเป็นมหาวิทยาลัยเปิด นิสิตสมัครเข้าเรียนได้โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก

ในช่วงต่อมาเมื่อการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยได้รับการพัฒนากระจายไปสู่ต่างจังหวัดทั่วถึงทุกๆจังหวัด ทำให้มีจำนวนนักเรียนชายหญิงที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ในปี พ.ศ.2491 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดสอบเอง นิสิตหญิงส่วนใหญ่เรียนคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี นิสิตหญิงส่วนน้อยเรียนคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์

ในช่วงปี พ.ศ.2492 ถึง พ.ศ.2521 ได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนกลาง

พ.ศ.2492 วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

พ.ศ.2512 มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ.2514 มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

พ.ศ.2521 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ส่วนภูมิภาคได้แก่

พ.ศ.2507 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ.2510 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

5.2 บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517

บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะ พ.ศ.2475– พ.ศ.2517 ในระยะแรกปีพ.ศ.2470 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับว่าเป็นมหาวิทยาลัยเดียวในประเทศที่ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี จนกระทั่งในปี พ.ศ.2476 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจึงได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสอนวิชากฎหมายเศรษฐศาสตร์และการเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสมัยก่อนเป็น “มหาวิทยาลัยเปิด” ในระยะแรกก็มีสตรีเข้าศึกษาเป็นสัดส่วนน้อยเช่นเดียวกัน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2482 เมื่อเปิดสาขาวิชาบัญชีก็เริ่มมีสตรีเข้าศึกษาเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2486 มีการเลื่อนฐานะโรงเรียนเกษตรกรรมเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนระดับปริญญาตรี(5 ปี)แต่ก็ไม่มียุคสตรีเข้าศึกษาและจบเป็นบัณฑิตเลย จนกระทั่งในปี พ.ศ.2497 จึงได้มีบัณฑิตสตรี 1 คนจากคณะเกษตร และ 3 คนจากคณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยศิลปากรก็เช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวคือได้รับการเลื่อนฐานะจากโรงเรียนศิลปากรเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดสอนระดับปริญญาตรี ในปี พ.ศ.2486

ช่วงแรกๆไม่มีนักศึกษาสนใจเรียนต่อจนจบชั้นบัณฑิตเลข จนกระทั่งปี พ.ศ.2497 เริ่มมีบัณฑิตจบในปีแรกเป็นชาย 1 คน

ดังนั้น ในช่วงระหว่างปีพ.ศ.2470ถึง พ.ศ.2490 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่สตรีสามารถเข้าศึกษาต่อในสาขาวิชาต่างๆมากกว่ามหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในปีหลังๆ นอกจากนี้ ยังมีความนิยมเพิ่มมากขึ้น เพราะเริ่มมีตัวอย่างของนิสิตคาที่เข้าเรียนและจบการศึกษาออกไปหลายสาขา คือ แพทยศาสตร์ อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี สถาปัตยกรรมศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ในช่วงระยะเวลาสมัยนั้น การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังไม่ได้เจริญและแพร่หลายอย่างในปัจจุบัน เด็กผู้หญิงที่มีโอกาสเรียนในระดับมัศึกษามีจำนวนน้อยมาก นอกจากเด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเท่านั้นจึงจะศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา กล่าวคือ บรรดาครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาสูงกว่าบุคคลทั่วไป หรือครอบครัวซึ่งเห็นการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่จะให้บุตรหญิงรักเรียน หรือครอบครัวซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจดี ที่บุตรหญิงไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานในการช่วยเหลือครอบครัว เป็นต้น

ก่อนปี พ.ศ.2476 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวที่ผู้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 จะเข้าเรียนได้ หลังปีพ.ศ.2476 เป็นต้นมา มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยของรัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอีกหลายแห่ง ต่อมาในปี พ.ศ.2481ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเตรียมอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้น รับนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนต่ออีก 2 ปี และรับเข้าเรียนมหาวิทยาลัยต่อไปได้เลย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาทั้งสองแห่งได้ยกเลิก ภายหลัง พ.ศ.2489 กระทรวงศึกษาได้อนุญาตให้โรงเรียนต่างๆเปิดสอนหลักสูตรประโยคเตรียมอุดมศึกษาสองปี ในปี พ.ศ.2490 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการสอบคัดเลือกนิสิตเข้าเรียนเองจากนักเรียนซึ่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 ส่วนมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ได้ทำการยกเลิกระบบสอบเป็นมหาวิทยาลัยเปิด นิสิตสมัครเข้าเรียนได้โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ในช่วงต่อมาเมื่อการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยได้รับการพัฒนากระจายไปสู่ต่างจังหวัดทั่วถึงทุกๆจังหวัด ทำให้มีจำนวนนักเรียนชายหญิงที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มจำนวนมากขึ้น การเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายก็หมายถึง การมุ่งเข้าสู่การเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยนั่นเอง ดังนั้นในปี พ.ศ.2491 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดสอบเอง นิสิตหญิงส่วนใหญ่เรียนคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี นิสิตส่วนน้อยเรียนคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์

ในช่วงปี พ.ศ.2492 ถึง พ.ศ.2521 ได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนกลาง ได้แก่ พ.ศ.2492 วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร พ.ศ.2512 มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2514 มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ.2521 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และส่วนภูมิภาค ได้แก่ พ.ศ.2507 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2510 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมกันถึง 10 แห่ง นักเรียนชายและหญิงมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยต่างๆทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเลือกเรียนได้หลายคณะตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน

5.2.1 ด้านผู้เรียน

บทบาทด้านการเรียน

บทบาทผู้เรียนด้านการเรียนในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ของสตรีเท่าเทียมกับชาย และได้รับการยกย่องในด้านสติปัญญามากขึ้น ความสามารถด้านสติปัญญาของนิสิตหญิงได้รับคะแนนยอดเยี่ยมทุกปี บทบาทด้านการเรียนของสตรียังทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่ได้มีการแยกไปทำเฉพาะดังข้อความที่ปรากฏว่า

“การเรียนรวมกันของนิสิตทั้งสองเพศในช่วงนี้เป็นเรื่องปกติและได้รับการยอมรับในด้านการเรียนของคนโดยทั่วไปแล้วแต่การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มๆ มิได้มีการแยกไปทำเฉพาะหญิงชายสองต่อสอง เพราะยังเกรงกลัวการมองและคำครหานินทาอยู่”

(นิตยา ชูโต, วนิดา พูนศิริวงศ์ และ พิไล แยมงามเหลือ, 2535: 39)

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมนอกเหนือจากชั้นเรียนปกติ คือ การเข้ารับการฝึกยูวารีทุกวันเสาร์ ต่อมายกเลิกไปหลัง พ.ศ.2494

ผู้วิจัยขอแนะนำบันทึกความทรงจำของม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ(2514: 28-30, 39-45, 61-62) ท่านเกิด(พ.ศ.2454)ในช่วงเวลาที่สตรีไทยเริ่มมีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมตามแผนใหม่ ท่านได้กล่าวถึงความเป็นไปเกี่ยวกับการศึกษาในสมัยนั้น ทำให้สามารถมองเห็นได้ว่าการศึกษาอบรมตามแผนใหม่ได้สะท้อนชีวิตและทัศนคติของสตรีไทยในสมัยนั้น ในเรื่องบทบาทผู้เรียนด้านการเรียน ท่านเป็นสตรีไทยรุ่นแรกที่ได้ออกไปศึกษาในต่างประเทศและหลังจากนั้นก็มีโอกาสกลับเข้ามาศึกษาจนจบชั้นมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ดังข้อความต่อไปนี้

“ครั้งนั้นได้เข้ามหาวิทยาลัยในคณะอักษรศาสตร์ ต้องเรียนด้วยวิธีใหม่คือฟังปาฐกถา และจดหัวข้อจำเขาก็ไม่รู้สึกลายใจอย่างใด...เมื่อแรกเข้ามหาวิทยาลัย ยังไม่มีหลักสูตรสำหรับปริญญาอักษรศาสตร์ มีแต่ประกาศนียบัตรครุมัธยม คือ เรียนวิชาสามัญ 2 ปี แล้วเรียนวิชาครูอีก 2 ปี เมื่อกำลังเรียนในปีที่ 2 ก็มีข่าวว่าจะมีหลักสูตรปริญญาเมื่อเรียนจบปีที่ 2

แล้วตัวข้าพเจ้าเองไม่ทะเลาะทะเลาะกันที่จะเรียนให้ได้ปริญญา คิดว่าได้ประกาศนียบัตรมัธยมครุเร็วๆก็ดีเพื่อว่าจะได้ทำงานได้เงินเดือน เป็นมูลค่าเดือนละ 80 บาทดูมากมายเหลือประมาณ แต่พี่ๆผู้หญิงไม่ยอม แนะนำให้เรียนหลักสูตรปริญญา...ข้าพเจ้าออกจะเป็นคนตามใจคนอื่นในเรื่องต่างๆไป...จึงสมัครเรียนหลักสูตรปริญญา...เรื่องการศึกษาในโรงเรียนไทยนี้ มีข้อนำพิจารณาคือ ผู้ใหญ่ในสมัยนั้นคิดตั้งแต่การศึกษาในด้านการอบรม ไม่ได้คิดถึงด้านได้วิชาการเพื่อแข่งขันกันเอาที่เรียนในสถาบันชั้นสูง หรือเพื่อชื่อเสียง หรือเพื่ออาชีพ ผู้หญิงในสมัยที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ โดยมากยังไม่มีความจำเป็นประกอบอาชีพนอกบ้าน มีแต่ผู้ช่วยเหลือครอบครัวภายในบ้าน เช่นขายของในร้าน เป็นลูกมือของญาติผู้ใหญ่ทางใดทางหนึ่ง สำหรับครอบครัวข้าพเจ้า การอบรมลูกผู้หญิงนั้นก็คือ ให้เป็นคนกล้าไม่กลัวใคร ในที่ไม่ควรกลัว ให้เป็นคนรู้จักความสำคัญของตนว่าเป็นลูกหลานคนที่เคยปกครองบ้านเมืองมา ย่อมมีความรับผิดชอบที่จะประพฤติดินไม่ผิดทำนองคลองธรรม...”

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรีไทย ในระยะที่เป็นการศึกษาอบรมแผนใหม่ของสตรีไทย ได้วิวัฒนาการมีความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและทัศนคติของสตรีไทยไปจากเดิม เป็นที่ปรากฏทั่วไปว่า สตรีไทยมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในทุกแขนงวิชา และมีสตรีไทยจำนวนไม่น้อยที่ได้รับปริญญาสูงสุดในแขนงวิชาที่ตนศึกษาและนำวิชาเหล่านั้นมาประกอบอาชีพต่อไป ประเทศไทยมีทั้งแพทย์หญิง วิศวกรหญิง สถาปัตย์หญิง นักกฎหมายหญิง ตลอดจนแขนงวิชาอื่นๆ ซึ่งแต่เดิมไม่เคยคาดคิดว่าสตรีจะมีความสามารถเล่าเรียนได้แตกต่างกันกับชาย

ภายหลังปีพ.ศ.2500 บทบาทด้านการเรียนส่วนใหญ่ด้วยวิธีการเลคเชอร์และการไปค้นคว้าหาข้อมูลนอกสถานที่ นอกจากนี้สุนน อมร (2509 อ้างถึงใน นิสา ชูโต, วนิตา พุนศิริวงศ์ และ พิไล เข้มงามเหลือ, 2535: 71) ได้กล่าวถึงบทบาทการเรียนของสตรีในสถาบันอุดมศึกษา จำแนกตามวิธีการเรียนได้ 4 กลุ่ม คือกลุ่มที่ฉลาดและขยัน กลุ่มที่ฉลาดแต่ไม่ขยัน กลุ่มที่ฉลาดน้อยแต่ขยัน และกลุ่มที่ฉลาดน้อยและเรียนน้อย

บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรีไทย มีบทบาทตามลักษณะการเรียนการสอนของผู้สอนที่สอนตามหลักสูตรที่กำหนด ผู้เรียนไม่มีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งกับผู้สอน และไม่มีการค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังข้อความต่อไปนี้

“... ลักษณะการเรียนการสอน ข้ำการสอนตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ การแสวงหาความรู้ นอกเหนือจากหลักสูตรและสิ่งที่ครูอาจารย์บอก เป็นสิ่งที่ทำได้หลังจากได้เรียนรู้ในหลักสูตรครบถ้วนแล้ว การมีความคิดเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งกับหลักสูตรและครูผู้สอน เป็นเรื่องผิดปกตวิสัย การแสวงหาความรู้ การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มเติมความรู้ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก...” (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2548)

บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 กิจกรรมก่อนปี พ.ศ.2488 เป็นกิจกรรมภายในที่เน้นด้านกีฬาและบันเทิงเป็นหลัก แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างในสังคมไทยและนิสิตนักศึกษาเปิดรับ ความคิดจากต่างประเทศมากขึ้น จึงทำให้กิจกรรมนิสิตนักศึกษาเปิดกว้างขึ้น ครอบคลุมกิจกรรมทั้ง ภายในและภายนอกสถาบัน เป็นกิจกรรมที่แสดงออกทางอารมณ์และปัญญา กิจกรรมที่แสดงออก ถึงความรับผิดชอบทั้งภายในและภายนอกสถาบันพร้อมกันไป กิจกรรมนิสิตนักศึกษาภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปีพ.ศ.2516 ประกอบไปด้วยกิจกรรมหลัก 4 ประการคือ กิจกรรมกีฬาและ บันเทิง กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา กิจกรรมทางปัญญา และกิจกรรมทางสังคม สำหรับกิจกรรม ภายในมหาวิทยาลัยเป็นกิจกรรมทางอารมณ์ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบันเทิง รวมทั้งกิจกรรมรับน้อง กิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เทศกาล และวันนักขัตฤกษ์ เป็นกิจกรรมในลักษณะความ เพลิดเพลินและสร้างความสามัคคีภายในสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อความการสัมภาษณ์ ดังจะเห็น ได้จากข้อความว่า

“ครูเข้าเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ ประมาณปีพ.ศ.2495-พ.ศ.2499 ครูทำกิจกรรมด้านบันเทิง อย่างเช่นในงานชุมนุมนิสิตหญิง งานคณะอักษรศาสตร์ เนื่องจากครুরู้ว่าเป็น ครูมักจะรำใน งานต่างๆ ส่วนงานฟุตบอลประเพณีครูจะอยู่ในขบวน หรือเชียร์ก็อาจจะชอบเพราะมีเพื่อน กลุ่มใหญ่” (รัตนา ตุงคสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551)

และสอดคล้องกับข้อความดังต่อไปนี้

“...กิจกรรมนักศึกษาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ยังเป็นกิจกรรมภายในที่เน้นหนัก ทางด้านกีฬาและบันเทิงเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีไม่มากนัก ปัญหาในสังคมมีน้อย เมื่อนักศึกษาเรียนจบแล้วก็สามารถหางานได้ง่าย แต่การ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลาย ประการในสังคมไทย ประกอบกับนักศึกษาได้รับความคิดต่างๆจากต่างประเทศมากขึ้น ทำให้กิจกรรมนักศึกษาเปิดกว้างขึ้น ครอบคลุมกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ครอบคลุมกิจกรรมทั้งที่แสดงออกทางอารมณ์และปัญญา รวมทั้งกิจกรรมที่แสดงออกถึง ความรับผิดชอบทั้งภายในและภายนอกสถาบันพร้อมกันไป โลกของกิจกรรมนักศึกษา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี พ.ศ.2516 จึงประกอบไปด้วยกิจกรรมหลัก 4 ประการ คือ กิจกรรมกีฬาและบันเทิง กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา กิจกรรมทางปัญญา และกิจกรรม ทางสังคม.....สำหรับกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยลักษณะนี้ไม่แตกต่างไปจากช่วงก่อน หน้านี้มากนักกล่าวคือ เป็นกิจกรรมทางอารมณ์ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบันเทิง รวมทั้ง

กิจกรรมรับน้อง กิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เทศกาล และวันนักขัตฤกษ์
กิจกรรมในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมที่ไม่มีอะไรมากไปกว่าความเพลิดเพลิน การรู้จักมักคุ้น
ต่อกัน และการสร้าง ความสามัคคีภายในสถาบัน กิจกรรมจึงมุ่งไปทางกีฬาและการ
บันเทิง...” (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2548)

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษาของสตรี ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2475 อย่างเช่น นิสิตหญิงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมอธิบายประชาธิปไตยให้ประชาชนฟังริมถนน ภายหลังจากที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมายังได้เดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วจังหวัดพระนคร ทำให้รัฐบาลยกเลิกเลือกตั้งแล้วจัดการเลือกตั้งใหม่ จึงเป็นการกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาหันไปมองสังคมภายนอกมหาวิทยาลัย จนเกิดคำว่า “การศึกษาเพื่อรับใช้ประชาชน” (อดิเรก เสงี่ยมเนตร, 2500: 24-25 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, วนิดา พูนศิริวงศ์ และ พิไล เข้มงามเหลือ, 2535: 95)

หลังปีพ.ศ.2510 มีบทความสื่อสิ่งพิมพ์มากมายเรียกร้องและกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และรับผิดชอบสังคมนอกรั้วมหาวิทยาลัย ในปีพ.ศ.2512 นิสิตนักศึกษาสถาบันต่างๆ ได้ร่วมกันรับบริจาคสิ่งของและเงินทองทั่วไปในพระนครเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยและปีพ.ศ.2515 เริ่มมีการต่อต้านสินค้าจากญี่ปุ่น เป็นที่น่าสังเกตว่าการดำเนินกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาก่อนปีพ.ศ.2516 เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็น ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างจริงจังแต่การมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอ่านและศึกษาแนวคิดใหม่ๆ ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2514 เป็นช่วงที่แนวคิดของนิสิตนักศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปอีกระดับหนึ่ง เนื่องจากมีแรงกระตุ้นจากปัจจัยหลายประการ ในปีพ.ศ.2515-2516 เป็นช่วงเวลาที่มีการเคลื่อนไหวมากที่สุด เกิดกลุ่มอิสระในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ทำให้กระแสการคัดค้านกิจกรรมบันเทิงและฟุ่มเฟือยปรากฏชัดเจนมากขึ้น ส่งผลให้นิสิตนักศึกษาเริ่มตระหนักถึงปัญหาสังคมอย่างจริงจัง เพิ่มความสนใจต่อประเด็นทางการเมืองมากขึ้น กิจกรรมที่ดำเนินการในช่วงนี้เป็นการใช้พลังกลุ่มเป็นเครื่องต่อรอง เรียกร้องในสิ่งที่ต้องการ ทั้งในปัญหาระดับชาติ เช่น การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นและการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม

ในปีพ.ศ.2516 นิสิตนักศึกษาเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น โดยมี น.ส.จิระนันท์ พิตรปรีชา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ น.ส. เสาวนีย์ ลิมานนท์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนิสิตนักศึกษาหญิงที่มีลักษณะผู้นำ มีบทบาทเคียงบ่าเคียงไหล่กับนิสิตชายในการเดินขบวนจนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 วันมหาวิปโยค ต่อมาภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กิจกรรมทางการเมืองถูกปิดกั้นและถูกออกกฎหมายตีกรอบ นิสิตนักศึกษาบางส่วนหนีเข้าป่า และที่เหลือ

กลับเข้าห้องเรียนเรียนต่อไป จากเหตุการณ์นี้ต่อมาภายหลังนิสิตนักศึกษาชายและหญิงต่างใช้เวลาในการศึกษาเพื่อให้จบและออกไปทำงานมากกว่าสนใจทำกิจกรรม

บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก

บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ของสตรีไทย ในปีพ.ศ.2500 กิจกรรมด้านพัฒนาสังคมเริ่มขึ้นในรูปแบบของค่ายอาสาสมัคร บทบาทนิสิตนักศึกษาหญิงมักทำหน้าที่รองผู้อำนวยการค่าย ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสวัสดิการชาวค่ายและทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพราะนิสิตหญิงเข้าถึงชาวบ้านได้ดีและรวดเร็วกว่านิสิตชาย ส่วนการทำงานด้านใช้กำลังนิสิตหญิงทำได้น้อยกว่านิสิตชาย ภายหลังจากการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การออกค่ายพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นก็ถูกปิดกั้นและถูกออกกฎเกณฑ์ นิสิตนักศึกษาชายและหญิงต่างใช้เวลามุ่งในการศึกษาเพื่อให้จบและออกไปทำงานมากกว่าสนใจที่จะทำกิจกรรม จะเห็นได้ว่า บทบาททางด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกของสตรีในสถาบันอุดมศึกษา นิสิตนักศึกษาหญิงแม้จะไม่ได้เป็นผู้นำในการออกค่ายอาสาพัฒนาก็ตาม แต่ก็มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่แตกต่างจากนิสิตนักศึกษาชายเลย บทบาทผู้เรียนด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกบทบาทของนิสิตนักศึกษาหญิงเริ่มเป็นผู้นำในระยะเวลาต่อมา ซึ่งสอดคล้องกับข้อความดังต่อไปนี้

“...ส่วนกิจกรรมภายนอกมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากการแข่งขันฟุตบอลประเพณีระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว หน้านี้ได้มีนิสิตนักศึกษาบางกลุ่มซึ่งมีความสนใจเหตุการณ์บ้านเมืองอยู่เดิมได้มีความเคลื่อนไหวแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารประเทศของรัฐบาล.....ภายหลัง พ.ศ.2500 จากการถูกปิดกั้นในการแสดงออกดังกล่าว นิสิตนักศึกษาบางส่วนจึงหาทางออกด้วยการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในรูปของการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมอย่างสูง กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาเริ่มขึ้นเมื่อนิสิตนักศึกษากลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกตนเองว่า กลุ่มนิสิตนักศึกษา 5 มหาวิทยาลัย เป็นกลุ่มอิสระ ไม่สังกัดสมาคมใด ได้ร่วมกันจัดตั้งค่ายอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ.2501...” (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2548)

5.2.2 ด้านผู้สอน

บทบาทด้านวิชาการ

บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการในระยะ พ.ศ.2475- พ.ศ.2517 บทบาทผู้สอนด้านวิชาการในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ก่อนปีพ.ศ.2488 การบรรยายเป็นใช้วิธีการสอนที่นิยมใช้กันมาก เนื่องจากตำราราคาแพงมีจำนวนน้อย หาอ่านได้ยาก นอกจากนี้ยังใช้การสอนแบบประชุมอภิปราย

กลุ่มย่อย การทดลอง การสอน โดยใช้เครื่องมือต่างๆ มีการจัดรูปแบบการสอนของมหาวิทยาลัย ชัดเจนขึ้น ดังข้อความต่อไปนี้

“...วิธีการสอนระดับมหาวิทยาลัยยุคก่อนสงครามโลกมีไม่กี่วิธี คือ การบรรยาย การประชุมอภิปรายกลุ่มย่อย การทดลอง การสอน โดยใช้อุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ซึ่งมีวิธีการบรรยายเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากเนื่องจากหนังสือมีให้อ่านไม่มาก คำราเป็น ภาษาต่างประเทศทั้งนั้น ราคาแพง หากียาก เพราะฉะนั้นส่วนใหญ่อาจารย์จะบอกให้นักเรียนจด ในเวลาต่อมา มีการจัดรูปแบบการสอนของมหาวิทยาลัยชัดเจนขึ้น คือ การบรรยาย การเข้าห้องทดลอง และการฝึกงานอาชีพโดยตรง อย่างเช่น นักศึกษาแพทยศาสตร์ นักศึกษาเกษตรศาสตร์...” (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2516: 54)

บทบาทผู้สอนด้านวิชาการของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ รศ.ดร.รัตนา ตุงคสวัสดิ์ (สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2551) พบว่าบทบาทผู้สอนด้านวิชาการผู้สอนปฏิบัติได้ครบถ้วนตามภารกิจของผู้สอนและตามวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาคือ สอน ทำวิจัย แต่งตำรา บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังข้อความต่อไปนี้

“สมัยที่ครู เป็นอาจารย์ผู้สอนได้ปฏิบัติบทบาทผู้สอนด้านวิชาการ ครบถ้วนตามภารกิจของผู้สอนและตามวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาคือ สอน ทำวิจัย แต่งตำรา บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม...ภารกิจการสอนของอาจารย์คณะครุศาสตร์ มีชั่วโมงสอนจำนวนมากเนื่องจากต้องรับผิดชอบสอนวิชาในคณะแล้ว ยังต้องทำการทดลองสอนวิชาในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในคณะอื่นๆอีก... วิธีการสอนใช้หลากหลายวิธีผสมผสานกัน ใช้วิธีบรรยาย อภิปราย แบ่งกลุ่มอภิปรายและทำรายงาน ฝึกปฏิบัติจริง ฝึกวิเคราะห์วิจารณ์ นำcaseมาประกอบการสอน และทัศนศึกษาให้เห็นของจริงที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน แทรกกิจกรรมตลอดหลังการบรรยาย รวมทั้งอบรมคุณธรรมจริยธรรม สอดแทรกในทุกๆวิชาที่สอน...”

นอกจากนี้ยังพบว่าสอดคล้องกับบทบาทผู้สอนด้านวิชาการอาจใช้วิธีการสอนหลายๆอย่างผสมกันเพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจมากที่สุดและยังมีวิธีการสอนแบบอื่นๆอีกดังข้อความต่อไปนี้

“...ยังมีวิธีการสอน คือ การสัมมนา การตั้งปัญหาให้วินิจฉัย หรือการประชุมอภิปรายกลุ่มย่อย การศึกษาด้วยตนเอง และการสอนแบบตลาดวิชา อันเป็นการผสมกันระหว่างการสอนแบบบรรยายกับการค้นคว้าด้วยตนเอง...อาจารย์ผู้สอนอาจใช้วิธีการสอนหลายๆอย่างผสมกันเพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจมากที่สุด...”

(ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2548:95)

บทบาทด้านสังคม

บทบาทผู้สอน ด้านสังคมในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังข้อความต่อไปนี้

“...ภารกิจของอาจารย์ ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ก็ได้จัดสัมมนาหรือจัดการอบรม วิชาการแก่บุคคลภายนอก ไปเป็นวิทยากรภายนอกสถาบัน สำหรับตัวครูเองอาจจะเป็นกรณีพิเศษกว่าคนอื่น ครูได้จัดรายการนำเสนอความรู้วิชาการ ทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์เวลาประมาณ 15 นาที ทุกวันพุธที่ 1 และ 3 ของเดือน..” (รัตนา ตุงคสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551)

5.2.3 ด้านผู้บริหาร

บทบาทด้านการบริหารจัดการ

บทบาทผู้บริหารด้านการบริหารจัดการในระยะ พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย โดยปฏิบัติตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาคือ ผลิตบัณฑิต ทำวิจัยและแต่งตำรา บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยการมอบหมายงาน การกระจายงาน การประชุมวางแผนงาน การติดตามงานและการประเมินผล อาจารย์หญิงและชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในการขึ้นสู่ตำแหน่งบริหารด้วยความพร้อมและความสามารถ ดังข้อความดังต่อไปนี้

“สมัยที่ครูเป็นหัวหน้าภาควิชา ประมาณปีพ.ศ.2519-พ.ศ. 2523 ครูได้รับตำแหน่งจากการเลือกตั้ง ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ระบบการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โอกาสของอาจารย์หญิงหรือชายมีโอกาสเท่าเทียมกัน ถ้ามีความพร้อมและมีความสามารถก็สามารถขึ้นเป็นผู้บริหารได้ บทบาทผู้บริหารด้านการบริหารจัดการ โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก 4 ประการคือ สอน ทำวิจัยและแต่งตำรา บริการวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมอบหมายงานและกระจายงานให้หัวหน้าสาขาวิชาไปปฏิบัติ มีการประชุมวางแผน ติดตามงานและประเมินผลงาน...ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ โดยจัดอบรม ให้อาจารย์ ด้านการวิจัย การสอน การแต่งตำราและกิจกรรมอื่นๆ เช่นการจัดตั้งวงดนตรี เป็นต้น” (รัตนา ตุงคสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551)

5.3 สรุปและวิเคราะห์

สรุปข้อค้นพบ บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะพ.ศ. 2475 – พ.ศ.2517

ข้อค้นพบ บริบทด้านเศรษฐกิจ พบว่า

สภาวะเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก สินค้าส่งออกที่สำคัญคือ ข้าว ไม้สัก ดีบุกและยางพารา มีอุตสาหกรรมการผลิตอยู่บ้างไม่มากนัก นโยบายการพัฒนาประเทศจึงเปลี่ยนมาเน้นการส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมแทนการนำเข้าคือ เน้นการส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 3 แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอาจมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน โดยมีการพัฒนาเป็นไปตามที่กำหนด เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ แต่บทบาทของสตรีในสังคมไทยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายก็ยังมีสิทธิที่ด้อยกว่า ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านการเมืองการบริหาร กฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา

ข้อค้นพบ บริบทด้านสังคม พบว่า

ผลของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่1-3 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทย กล่าวคือในด้านเศรษฐกิจรายได้ ประชาชาติโดยรวมเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมหลายสาขายายตัว เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศมากขึ้น มีการส่งสินค้านำเข้ามากขึ้น ประเทศไทยจึงเริ่มเสียเปรียบดุลการค้าระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้จึง ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง เกิดความไม่พอใจในกลุ่มปัญญาชน เนื่องจากความไม่สอดคล้องของค่านิยมประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา อันนำไปสู่การเกิดช่องว่างระหว่างรัฐบาล และประชาชนมากขึ้น ส่วนในด้านสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชุมชนนั้นคือ ความสัมพันธ์ของคนในชนบทเปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการพัฒนาเกษตรกรรม ที่เปลี่ยนจากการเกษตรเพื่อบริโภคเป็นเกษตรเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดหนี้สินจึงต้องดิ้นรนเพื่อตัวเอง ลักษณะครอบครัวขยายลดลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ผู้อุปถัมภ์ซึ่งเคยเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน กลายเป็นนายทุน เจ้าของที่ดินและพ่อค้า มีการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมืองอย่างมากมาย รวมถึงการรับวัฒนธรรมตะวันตกที่รวดเร็วเกินไปจนขัดแย้งกับระบบคุณค่าเดิมของความเป็นไทย

โครงสร้างของครอบครัวและลักษณะความเป็นอยู่โดยทั่วไปในสังคมจะอยู่กันเป็นครอบครัวแบบขยาย ครอบครัวยังเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ทำหน้าที่อบรมขัดเกลาทางสังคมแก่เด็ก บุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา และการเลือกอาชีพของบุตร โดยทั่วไปครอบครัวไทยในยุคนี้ยังอบรมเลี้ยงดูให้บุตรสาวมีบทบาทดั้งเดิม

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษา ครอบครัวให้ความสำคัญและให้โอกาสแก่ลูกชายมากกว่าลูกสาวเพราะเห็นว่าเป็นผู้สืบสกุล ลูกสาวรับผิดชอบในครอบครัวมากกว่าลูกชาย และในบางกรณีคัดโอกาสความก้าวหน้าในชีวิตของลูกสาวเพื่อสนับสนุนลูกชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางการศึกษา โดยเด็กผู้หญิงจะได้รับสิทธิน้อยกว่าเด็กผู้ชาย

บทบาทสตรีในสังคมไทย พ.ศ.2475 รัฐธรรมนูญได้กำหนดว่าหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ ต่อมาพ.ศ.2504 ประเทศไทยได้จัดทำและเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นครั้งแรก ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในทุกระดับชั้นจากการเป็นแม่บ้านมาสู่การเป็นผู้หารายได้จากการทำงานในเมือง

บทบาทสตรีด้านกฎหมาย กฎกระทรวงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้สตรีมีโอกาสมากขึ้นในการทำงาน ผู้หญิงสามารถดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้นได้

ข้อค้นพบ บริบทด้านการเมืองและการบริหาร พบว่า

รัฐธรรมนูญพ.ศ.2475 ได้กำหนดว่าหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และอาชีพ

รัฐธรรมนูญของนิสิตนักศึกษาในวันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน”

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 แก้ไขกฎหมาย 3 เรื่อง คือ กฎหมายครอบครัว กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ และกฎหมายที่ให้โอกาสสตรีในการเข้ารับราชการ

ข้อค้นพบ บริบทด้านวัฒนธรรม พบว่า

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมไทยมีพื้นฐานเป็นสังคมเกษตรกรรม สตรีมีบทบาทหลักอยู่ในครัวเรือน รับผิดชอบงานในบ้าน รวมถึงการให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทหลักในการจัดหาที่อยู่และติดต่อกับบุคคลภายนอกในเรื่องภายนอกครัวเรือน บุตรสาวในครอบครัวไทยในยุคนี้ จะได้รับการดูแลอบรมและการเลี้ยงดูจากบิดามารดาเท่าเทียมกับบุตรชาย บิดามารดา นิยมให้บุตรสาวเลือกคู่ครองด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวในชนบทหรือครอบครัวเขตเมือง บุตรสาวในครอบครัวชนบทไทยจะแต่งงานเมื่อมีอายุน้อยกว่าบุตรสาวในครอบครัวสังคมเมือง ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน

ข้อค้นพบ บริบทด้านการศึกษา พบว่า

พ.ศ.2497 รัฐบาลปรับปรุงแผนการศึกษาชาติใหม่ ส่งเสริมการศึกษาของหญิงไทยให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทัดเทียมกับสตรีในประเทศอื่นคือหญิงมีสิทธิในการศึกษาดังแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นอุดมศึกษา

รัฐบาลจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ได้กล่าวถึงอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาวิชาชีพหรือวิชาการชั้นสูง และการวิจัยในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันชั้นสูงอื่นๆ

14 ตุลาคม 2516 สังกมไทยมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างฉับพลัน มีการเคลื่อนไหวหลายประการ รวมถึงการเรียกร้องให้ปฏิรูปการศึกษา

พ.ศ.2520 เกิดแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 โดยจัดการศึกษาตามความมุ่งหมายมุ่งให้เกิดประโยชน์ถ้วนทั่วแก่ประชาชนทั้งชาติ คือ ในการศึกษาภาคบังคับตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสมอกัน รัฐมีหน้าที่จัดให้โดยทั่วถึงสมบูรณ์

พ.ศ.2515 – พ.ศ.2519 พัฒนาการศึกษาดำเนินการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 กำหนดนโยบายส่วนรวมไว้ 9 ข้อ อย่างเช่น ส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและเทคโนโลยี ขยายและปรับปรุงด้านประถมศึกษาภาคบังคับ ประถมต้นและประถมปลายให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรวัยเรียน และเน้นหนักการขยายการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลางและระดับสูง

สรุปข้อค้นพบ บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517

ข้อค้นพบ บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียน พบว่า

1. บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรี ได้รับการยอมรับด้านสติปัญญา
2. สตรี แสดงบทบาทด้านการเรียน คือ เรียน ทำกิจกรรมเป็นกลุ่มๆ
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการเรียน คือ ควรจัดให้สตรีเรียนเพื่อแข่งขันเรียนต่อในสถาบันชั้นสูงด้วย
4. บทบาทด้านการเรียนของสตรี ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจดบันทึกและไปค้นคว้าหาข้อมูลนอกสถานที่
5. บทบาทด้านการเรียนของสตรี ไม่มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้สอน ไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มเติมความรู้กับผู้สอน
6. บทบาทด้านการเรียนของสตรี เรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

ข้อค้นพบ บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา พบว่า

1. บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา สตรีได้รับความคิดจากต่างประเทศมากขึ้น
2. บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา สตรีทำกิจกรรมที่แสดงออกทางอารมณ์และปัญญา ทำกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบ
3. บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยร่วมอธิบายประชาธิปไตย และเดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร

4. สตรีเป็นผู้นำเคียงบ่าเคียงไหล่ชายในการเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น

ข้อค้นพบ บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก พบว่า

1. บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก แสดงออกในรูปแบบของค่ายอาสาสมัคร

2. สตรีมีบทบาทในการดูแลรับผิดชอบสวัสดิการชาวค่ายและประชาสัมพันธ์ เนื่องจาก

สตรีเข้าถึงชาวบ้านได้ดีกว่า

3. บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกของสตรี แบ่งบทบาทหน้าที่แยกตามเพศ

ข้อค้นพบ บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการ พบว่า

1. บทบาทด้านวิชาการ ผู้สอนสตรีสอน โดยใช้วิธีบรรยาย ประชุมกลุ่มย่อย การทดลอง ใช้หลายวิธีผสมผสานกัน

2. บทบาทด้านวิชาการ ผู้สอนสตรีปฏิบัติบทบาทครบคือ สอน ทำวิจัย แต่งตำรา บริการชุมชน และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

3. บทบาทด้านวิชาการ ผู้สอนสตรีอบรมคุณธรรม จริยธรรม สอดแทรกในทุกๆวิชาที่สอน

ข้อค้นพบ บทบาทผู้สอน ด้านสังคม พบว่า

1. บทบาทผู้สอน ด้านสังคม ผู้สอนสตรีมีบทบาทในการจัดการอบรมสัมมนาแก่บุคคลภายนอก

2. ผู้สอนสตรีมีบทบาทไปเป็นวิทยากรภายนอกสถาบัน

3. ผู้สอนสตรีมีบทบาทนำเสนอความรู้ทางวิชาการ

ข้อค้นพบ บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการ พบว่า

1. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารสตรี โดยการมอบหมายงาน กระจายงาน ประชุมวางแผน ติดตามงาน และประเมินผลงาน

วิเคราะห์ บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยและบริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในช่วงที่สาม สตรีไทยยุครัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิเท่าเทียมกัน (พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517)

บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในช่วงที่สาม พ.ศ.2475 – พ.ศ.2517 นี้ เป็นยุคที่เริ่มจากภายหลังที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 รัฐธรรมนูญได้กำหนดว่า หญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ แต่ก็ยังไม่ได้รับรองความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ถึงแม้ว่าต่อมา ประเทศไทยจะมีรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับก็ตาม รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้บทบาท

ชายหญิงเท่าเทียมกันก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว สังคมไทยยังยึดถือกับค่านิยมดั้งเดิมที่ว่าผู้ชายมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายต้องเป็นผู้นำ ได้ดีกว่าผู้หญิง ภายหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 ประเทศไทยเริ่มใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2517 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติไว้ว่า ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน จึงมีการยกเลิกระเบียบที่ห้ามผู้หญิงเข้ารับราชการในตำแหน่งต่างๆจนพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนได้รับการแก้ไข

ปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 ไม่มีนโยบายใดๆเกี่ยวกับสตรีเลย มีการบรรจุประเด็นสตรีครั้งแรกในฉบับที่ 3 ถึงแม้ว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน การพัฒนาเป็นไปตามที่กำหนด แต่บทบาทสตรีในสังคมไทย เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย สตรีมีสิทธิที่น้อยกว่าชาย ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านการเมือง การบริหาร กฎหมาย เศรษฐกิจ และด้านการศึกษาก็ตาม

บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรีเท่าเทียมกับชายและได้รับการยกย่องในด้านสติปัญญามากขึ้น ความสามารถด้านสติปัญญาของสตรีได้รับคะแนนยอดเยี่ยมทุกปี ในช่วงต้นของยุคนี้ ปี พ.ศ.2475 ยังเป็นช่วงการปรับตัวของสตรีในการเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาแบบใหม่ โดยเรียนร่วมกับผู้ชาย และเป็นช่วงการปรับตัวของสังคมในสมัยนั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการเรียนสหศึกษา สตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่สั่งให้ทำ จึงไม่มีการแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้สอนหรือแสดงความคิดเห็น ในเวลาต่อมาสตรีได้รับการศึกษาอบรมตามแผนใหม่มากขึ้น ประกอบกับความสามารถด้านสติปัญญาของสตรีเป็นที่ยอมรับ แสดงว่าบทบาทผู้เรียนด้านการเรียนของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยเท่าเทียมกับชาย หรือยอดเยี่ยมกว่าชายก็ได้ การแสดงออกทางความคิดและทัศนคติของสตรีไทยในการศึกษาระดับอุดมศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีมีความคิดและทัศนคติที่เป็นตัวของตัวเอง แต่ถูกปิดกั้น โดยการอบรมขัดเกลาให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ จึงไม่กล้าแสดงออก

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เนื่องมาจากช่วงปี พ.ศ.2514 – 2516 ความคิดเห็น การอ่าน และการศึกษาแนวคิดใหม่ๆ แนวความคิดของนิสิตนักศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีแรงกระตุ้นจากปัจจัยหลายประการ นิสิตนักศึกษาเริ่มแสดงบทบาททางการเมือง โดยมีส่วนร่วมการช่วยเหลือสังคม การแสดงความคิดเห็นในรูปแบบของกิจกรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการออกค่ายพัฒนาชนบท กระแสสังคมในช่วงนั้น นิสิตนักศึกษามีบทบาทอย่างสูงในการชี้นำสังคม นิสิตนักศึกษาตระหนักถึงปัญหาสังคมอย่างจริงจัง กิจกรรมจึงเปลี่ยนจากกิจกรรมบันเทิงฟุ่มเฟือย มาเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคม เพิ่มความสนใจต่อประเด็นการเมืองมากขึ้น กิจกรรมที่ดำเนินการในช่วงนี้เป็นการใช้พลังกลุ่มเป็นเครื่องมือต่อรองเรียกร้องในสิ่งที่ต้องการในปัญหาระดับชาติ สตรีมีบทบาทเท่าเทียมชายในการเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นจนเกิดเหตุการณ์

14 ตุลาคม 2516 ต่อมาเกิดเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519 กิจกรรมทางการเมืองถูกปิดกั้นและถูกออกกฎเกณฑ์ตีกรอบ กิจกรรมนิสิตนักศึกษาจึงลดบทบาทลง นิสิตนักศึกษาชายและหญิงต่างใช้เวลาในการศึกษาเพื่อให้จบและออกไปทำงานมากกว่าทำกิจกรรม

บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก ในช่วงปี พ.ศ.2500 กิจกรรมพัฒนาสังคมที่เป็นที่นิยม คือ ค่ายอาสาสมัคร บทบาทสตรีทำหน้าที่รองผู้อำนวยการค่าย ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสวัสดิการชาวค่าย ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ บทบาทของสตรีดังกล่าวแบ่งแยกประเภทกิจกรรมตามเพศชายและเพศหญิง เนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวไทย ลักษณะความแข็งแรงด้านร่างกาย และลักษณะบุคลิกภาพของเพศ เพราะสตรีมีความอ่อนโยน เข้าถึงชาวบ้านได้ดีและรวดเร็วกว่าผู้ชาย ส่วนการทำกิจกรรมประเภทใช้กำลังสตรีทำได้น้อยกว่าชาย

บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการ ในระยะต้นของยุคนี้ ผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย บอกให้จด เนื่องจากตำราต่างประเทศราคาแพง หายาก หนังสือมีจำนวนน้อย ในเวลาต่อมาในช่วงปลายของยุคนี้ วิธีการสอนพัฒนารูปแบบขึ้น ใช้วิธีการสอนหลากหลายวิธีผสมผสานกัน เนื่องมาจากพัฒนาการด้านวิชาการในการศึกษาระดับอุดมศึกษามีพัฒนาการที่เจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีความพร้อมมากขึ้น เพราะต้องรองรับกับจำนวนนิสิตนักศึกษาที่มีความต้องการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามากขึ้นด้วย ประกอบกับนโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่เปิดมหาวิทยาลัยเพิ่มอีกหลายแห่ง พร้อมทั้งขยายไปสู่ภูมิภาคด้วย

บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการ ผู้สอนปฏิบัติการกิจกรรมตามภารกิจของการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อคุณภาพตามเกณฑ์ของการศึกษาระดับอุดมศึกษา

บทบาทผู้สอน ด้านสังคม ได้พัฒนาจากไม่มีการแสดงบทบาทนี้ในช่วงที่หนึ่งและช่วงที่สอง แสดงบทบาทด้านสังคมโดยการให้บริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งในการกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย การบริการวิชาการแก่สังคม กิจกรรมมีความหลากหลายเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการบริหารของประเทศ อย่างเช่น จากเดิมเป็นวิทยากรบรรยาย พัฒนาไปสู่การนำเสนอความรู้วิชาการทางสถานีวิทยุ

บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการ สตรีและชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในการขึ้นสู่ตำแหน่งบริหาร การบริหารจัดการยึดตามภารกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการการศึกษาระดับอุดมศึกษาพัฒนาไปตามกาลเวลา มีรูปแบบการพัฒนาที่กำหนดไว้ชัดเจน โดยใช้หลักการบริหารงานในการบริหารจัดการ